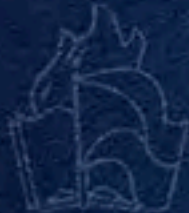

JOSEF EJNAR

TO JE DOST, ŽES ZAVOLAL

1824

1918

1872

1948

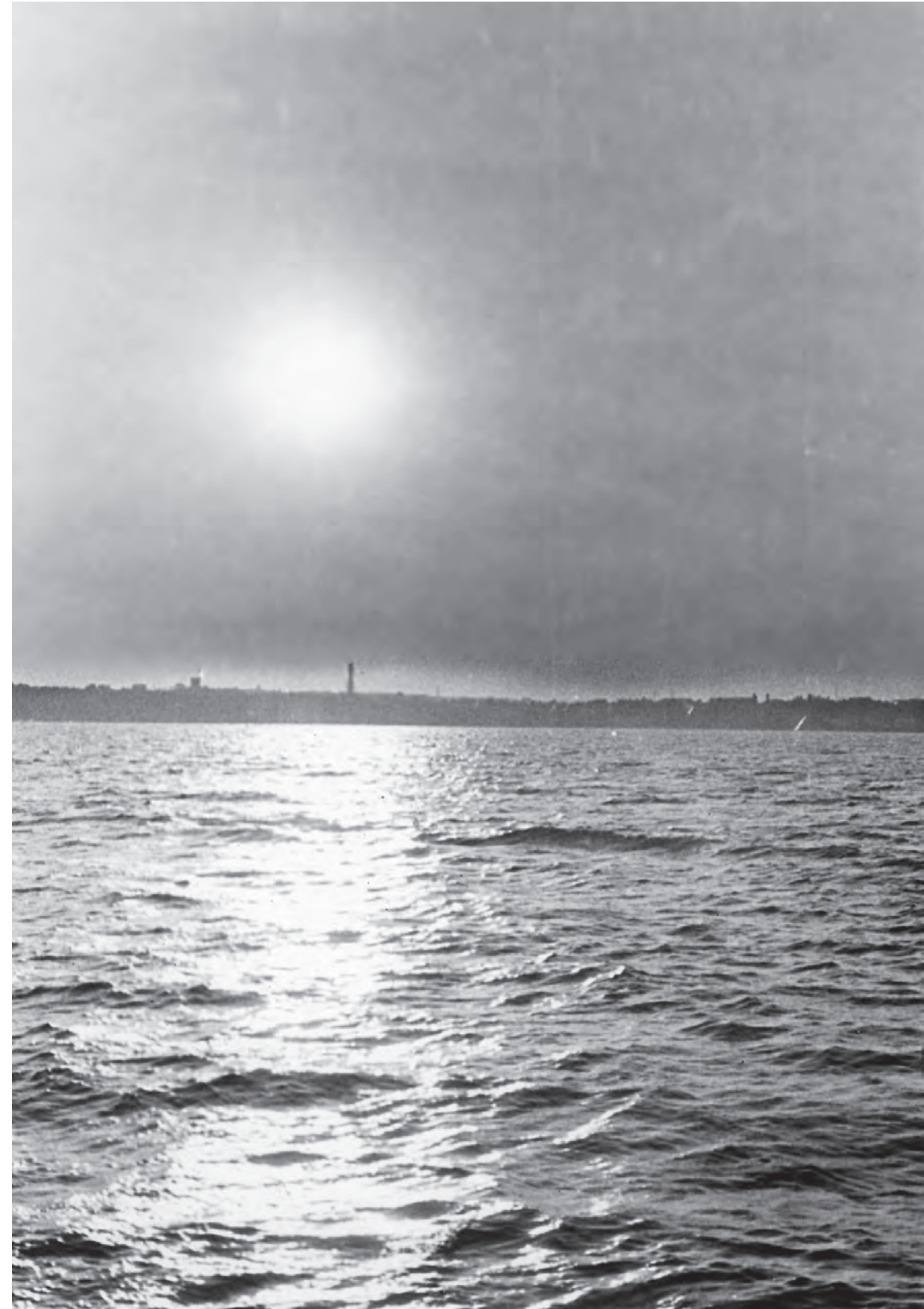
1953

1973

TO JE DOST, ŽES ZAVOLAL

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

JOSEF EJNAR

TO JE DOST,
ŽES ZAVOLAL

VZPOMÍNÁNÍ

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Copyright © Josef Ejnar, 2016

Cover Art © Lukáš Tuma, 2016

Czech Edition © Nakladatelství Epoque s. r. o., 2016

ISBN 978-80-7557-327-8 (pdf)

A vyprávějte svůj příběh, i kdyby si ho měla přečíst
třeba jen vaše rodina.

Paulo Coelho

Děkuji své ženě za trpělivost při nesčetných odpovědích na mé otázky typu „Je tady čárka, nebo není?“ a tak podobně. Poděkování dále patří Františku Cingerovi za všestrannou pomoc a optimismus, kterým mne sytil, a také Zdeňku Pobudovi za (pozdní) seznámení s nakladatelskými procesy.

I. KOŘENY

VŠECHNO VŽDYCKY NĚJAK ZAČÍNÁ...

U okna přízemního jednopokojového bytu rodiny Vojířových v pražské Legerově ulici stojí skromný vánoční stromek. Tři děti se těší na nadílku. Nejmladší Pepík se marně dívá po něčem větším na hraní. Až nakonec pro sebe nalezne dárek v malé krabičce. Dychtivě ji otevře: stříbrná koruna!

Otec Antonín se tváří důstojně, významně pokyvuje hlavou a říká: „Važ si jí, tu hned tak někdo nemá.“

Hned první den po svátcích vyrazí Pepík s kamarády, aby se s nimi za tu korunu něčím opravdu žádoucím potěšil. Cukrárna jim za ten velký peníz nic nenabídne, vždyť končí rok 1917, předposlední rok války. V hračkářství za to nakoupí pro každého po plátěném sáčku plném kuliček a pro sebe navíc jakéhosi hadrového panáčka se širokým úsměvem v růžové tváři. Z koruny tak zbude pár drobnášků.

Desetiletá Marie Soukalová vyhlíží z okna tátu. Konečně! Pozná ho podle chůze na dálku, a že je to napříč náměstím Jiřího z Poděbrad dobrých dvě stě metrů. Seběhne po schodech činžáku v Přemyslovské ulici a řítí se tátovi vstříc. Tak ráda si ho teď po návratu z fronty užívá, když ho léta znala jen z dopisů pošní pošty. Vyskočí mu do náruče, on se směje a vyzdvihne ji do výšky.

Jak je silný a hezký, říká si Máňa, a už se s ním vede za ruku k domovu.

Otec Václav je považován za velmi zručného a nápaditého truhláře, má jenom jednu profesní nectnost, málokdy vydrží delší čas

v jednom místě, stačí malé nedorozumění s mistrem a už se uráží a není s ním rozumná řeč.

„Své umím a nedám se nikým sekýrovat,“ odpovídá doma na ženiny nářky, že už zase několik dní nevydělává. Ještěže ona ochotně vypere prádlo zámožnějším sousedům a s tou troškou peněz dokáže dobře hospodařit...

Je jaro, všechno voní, tolika příslibů s sebou nese svěží větřík odkudsi od Albertova, a tak Pepík rádí venku s kluky až do tmy. Upocený a špinavý až hrůza se hrne domů, ale hned za dveřmi narazí na přísnou otcovu tvář.

Je to smůla, otec šéfuje kulisákům Vinohradského divadla a běžně se tam zdržuje do noci, ale zrovna dnes se nehraje, a tak si jindy nevšimavý pan Antonín může zahrát na starostlivého tatínka: „Kde se couráš tak pozdě?“

„Pojď se najíst,“ vyzve matka syna nezúčastněným hlasem a to otce ještě více popudí.

„Tobě nevadí, že si neumyl ruce,“ obrací se na ni, „a že přijde domů jenom se vyspat?“

Matka jen unaveně pokrčí rameny a kluk se rychle chopí lžice.

Otec cítí, že jaksi není dost respektován, a tak vyštěkne: „Ukaž mi tu korunu, cos dostal o Vánocích!“

Klučina ustrašeně skloní hlavu do talíře.

„Tak bude to?“ naléhá otec.

„Já ji už nemám, tatínku.“

„Jak to, nemáš?“

„Koupil jsem si kuličky a támhletoho paňáka Ferdu, co leží na polštáři.“

„Tak ty můj dárek klidně vyhodíš oknem a nějakej Ferda je ti milejší?“ Teď už otec křičí a vytahuje z kalhot pásek. „Já ti ukážu Ferdu!“

Pepík prchá, ale je dostižen a bit. Je bit všude, kam otcova vzteklá paže dosáhne. Matka se staví mezi ně a také jednu slízne, Pepíkovi sourozenci se krčí a brečí za stolem, otec si vezme klobouk a práskne dveřmi. Slzy se koulí po chlapcově umouněné tváři, zajímá se pokořením, bolestí i pocitem dosud nepoznané nespravedlnosti.

Mánin otec Václav si uvazuje kravatu a usmívá se na sebe do zrcadla. Máňa, nebo také Mařenka, jak jí někdy říkají, ho se zalíbením pozoruje. Ne však matka. „Kam zase utíkáš takhle navečer?“ ptá se podrážděně.

„Na schůzi, Marijánko, vždyť víš, o co v těchto dnech jde...“ smířlivě na to otec.

„Já jen, že schůzujeteš skoro každý večer a leze to do peněz.“

„Snad si je vydělám, nebo ne?“

„Měj rozum, Václave, vždyť žijeme z ruky do huby a tebe doma téměř nevidíme. Jako by válka ani neskončila.“

„Šák už brzo doschůzujem, jen co se v republice udělá pořádek,“ ukončuje debatu Václav a raději rychle odchází.

Matka se za ním podívá z okna.

„Ani nezamával jako dřív...“ řekne přiškrceným hlasem a po tváři jí stéká slza.

Nebude dětem vykládat, čeho se ještě bojí. Václav se vždy líbil ženám. I ji okouzлил uhlazeným chováním, hezkou mluvou a dopisy úhledně psanými bez jediné pravopisné chyby, jak jí potvrdily i kamarádky, když se dopisy pochlubila. Domov ho však brzy po svatbě omrzel. A jak mohl, tak si užíval po městě s kamarády. Co se ale pak v dopisech z fronty nasliboval, že po válce bude jiný, že se bude držet doma, vždyť až teď prý pochopil, co pro něj rodina znamená.

Do bytu vběhne patnáctiletý Václav junior a hned se shání po jídle. Tomu táta mimo domov nevadí, naopak, nikdo ho aspoň neplísní.

Mařenka se ale sklání nad úkoly a do usměvavého obrazu táty se jí pomalu vkrádá nejistota a smutek.

Čtrnáctiletý Pepík Vojířů má vlasy černé jako uhel a dobrou paměť. Škola ho však nebere. Zato drobné dětské role u táty v divadle – to je jiná. Ještěže ho sem přivedl, aby si přivydělal. Mnoho korun na ruku však za své hraní neobdrží. Většinu musí odevzdat otci. Ten zvedá prst a prohlašuje: „Ještě bys to utratil za hlouposti, budu ti to dávat na knížku a jednou mi poděkuješ.“

Pepíkovi je to jedno, hlavně že může každý den vdechovat opojnou atmosféru jeviště a zákulisí. Poznává, kteří z herců jsou nejváženější, a každá pochvala od nich (proč by klukovi neudělali radost?) mu zvedá sebevědomí. Končí měšťanku a tajně si říká, že by nebylo špatné být také hercem.

Každý večer na představení hraje takovou zvláštní hru: vybere si jemu nejsympatičtější roli nebo herce a soustředěně sleduje jeho part. Po několika reprízách pravidelně zjišťuje, že se mu repliky sledované postavy právě včas vybavují a tiše si je v zákulisí přeříkává. Šlo by mi to, říká si, ale co řekne mému tajnému přání otec?

Jednoho dne se konečně odhodlá, a když spolu pozdě večer směřují k domovu, zeptá se:

„Jestli, tati, poznáš, o jakou jde hru?“ a vychrlí na kulisáckého mistra jeden dialog za druhým, a mezitím ještě nějaký ten monolog. Nutno přiznat, že pan Antonín hru brzy pozná, vždyť kulisáci si také rádi „každý nový divadlo“ poslechnou.

„Teda, chlapče, paměť máš výbornou, to já bych nesvedl,“ usměje se otec polichocen schopnostmi svého potomka. Jdou mlčky dál a domů zbývá už jen kousek, kousíček cesty.

„Já bych chtěl být hercem, tati, chodit s tebou každý den do divadla... I mistr Bohuš Zakopal už mi dvakrát říkal, že mám talent a pamatováka...“ vyhrkne Pepík a čeká.

Otec zvolní krok, pak se zastaví. Je očividně zaskočen. Není zvyklý, aby kluk o něčem vážnějším sám rozhodoval, aby přemýšlel dokonce samostatně o své budoucnosti. Co mu na to má říci? Vždyť zatím měl sám jen mlhavou představu, že se Pepík něčím vyučí, jak se to už daří jeho staršímu bratrovi. Kluci přece muse-
li po něm, Antonínovi, zdědit manuální zručnost a řemeslo má zlaté dno...

„To si ještě musím moc rozmyslet,“ řekne nakonec Pepíkovi.

Kdo ví, co a jak rozmýšlel, ale nakonec od své řemeslnické představy neustoupil, a tak zklamáný chlapec nastoupí jako učeň černého řemesla v jedné smíchovské továrně a až do konce života bude litovat, že si tenkrát nedokázal prosadit svou a že se naučil dělat práci, která ho nikdy nebavila a od které zběhl hned, jak jen to bylo možné.

Učitelka dětem ohnivě líčí slavnou bitvu na Vítkově. Popisuje barvitě, jak husitské cepy rozbíjejí lebky cizáků – křižáků. Je vidět, že je vlastenkou každým coulem. Potom se děti vyptává, co si z vyprávění pamatují. Padne i otázka, jak Žižkovy bojovníky nazýváme. Nikdo neví. Máňa Soukalová v oprané zástěrce zvedá ruku.

„Táboři, prosím, podle města Tábora, které si husité postavili.“

Máňa miluje dějepis, hltá a prožívá každé učitelčino slovo. Ta teď s přísnou tváří jen souhlasně pokyne hlavou a ptá se dále, co znamená výraz „pod obojí“.

„Tak si říkají husité,“ odpovídá vyvolaný žák. Další také neví. Má-
nina paže se opět domáhá slova, ale marně. Slečna učitelka raději s úsměvem vyvolá urostlého chlapce v obleku s kravatou. Ten ale jen mlčí a klopí hlavu.

„No přece, jak jistě víš, Františku, husité přijímali nejen tělo páně (hostii), ale i víno (krev Ježíšovu) jakožto symbol rovnosti všech křesťanů před bohem, přečti si o tom v učebnici a vyříd' pozdrav

panu otci," říká stále vlídně učitelka. František je totiž synem jednoho z nejbohatších pražských advokátů. Máňa hledí do lavice a je jí pojednou do pláče. Proč jako už tolikrát předtím nevyvolala mě, ale někoho z těch nafintěných panáků, co nic nevědí?

Nejen velké rány někdy zabolí, ale i prožité maličkosti se jako prach usazují v dětské duši do obrazu světa lidí.

Jako ve třech divadelních jednáních prožije Máňa ztrátu zbožňovaného tatínka. Poprvé, když jednoho dne oznámí, že od rodiny odchází k jiné ženě, prý vynikající soudružce, podruhé, když se po roce objeví a žádá o návrat, ale je hrdou matkou i dcerou odmítnut, a pak o něco později potřetí, když přijde oznámení o jeho tragické smrti na pile ve vzdálené Železné Rudě. Tísnivé ticho vládne toho dne v domácnosti, a když se Máňa v noci probudí, zaslechne matčiny tlumené vzlyky. Jak rozporné jsou někdy lidské city!

* * *

Pepík Vojíř hledá své místo v životě. Divadlo už oželel jako ztracenou příležitost. Teď dělá poslíčka v obchodě s textilem a boxuje. Je obávaným soupeřem ve smíchovském Boxing clubu pro svou rychlou reakci, tvrdou ránu a bojovné srdce. Chová se jako frajer, rváč a úspěšný svůdce děvčat, ale o světě kolem sebe mnoho neví. Aniž to tuší, prošel právě v práci úspěšně zkouškou poctivosti.

„Pepíčku, tady mají balíček, je tam spousta peněz, tak dají pozor, ať o něj nepříjdou. Za hodinu by ho měl odevzdat v té dílně ve Strašnicích, co už tam jednou byl.“

Pepíka ani nenapadne nějaký podraz, zásilku předá včas, a tak na něj obě starší majitelky obchodu nedají napříště dopustit. Kolik ale mohou mladému potřebnému klukovi za jeho nenáročnou práci zaplatit?

Chudá holka většinou nemůže počítat se zázraky z „červené knihovny“. Musí se o sebe umět postarat. Proto se Máňa učí švadlenou, tedy dámskou krejčovou, jak se psává oficiálně. Baví ji to, sama si vymýšlí modely šatů. Mistrová si ji ráda ponechá i po vyučení a svěruje jí ty nejnáročnější zakázky i zákaznice. Moc si tou mravenčí dřinou nevydělá, v téhle branži zaměstnanci nezbohatnou. Není divu, že spolupracovnice mezi sebou remcají a chtěly by přidat. Pak jedna navrhně: „Řekni jí to Máňo ty,“ rozuměj majitelce salonu, „my to tak neumíme a tebe si ona považuje...“

Máňa tedy promluví jménem ostatních. Šéfová se zatváří překvapeně, pak podrážděně, ale nakonec pobaveně.

„Tak která z vás, děvčata, Marii pověřila? Zvedněte ruku!“ Ticho. Slyšet je jen horlivý vrkot šicích strojů. „Tak holky, přihlaste se,“ zaprosí Máňa. Hlavy jsou však skloněné u rozpracovaného díla, ve sklopených očích mají strach.

„Tak vidím, Máňo, že mluvila jenom za sebe, příště se ostatních nedovolávala a nevmýšlela si.“

Máňa zrudne a mlčí.

Jestlipak si tohle poučení odnese do života? Po chvíli se šéfová vrací a zastaví se nad Máňou: „Aby viděla, že mám uznání, ona si za svou práci větší plat opravdu zaslouží a dostane ho.“

Máňa ani nepoděkuje. Něco jí v tom brání a nejraději by se neviděla. Majitelka vítězně odchází a ani díky nečeká. Vždyť té nespokojené bandě pěkně vytřela zrak.

To odpoledne po práci si jako každou sobotu vyjde Máňa s kamarádkou do „Rígráku“, tedy do Riegerových sadů, a potom si tam ve venkovním altánu zatančí. Pyšní se hřívou nepoddajných medově zlatavých kadeří a novými blankytně modrými šaty vlastní výroby. Modré lodičky klapou po dlažbě, její krok je lehký, mládí si tu vykračuje s celým svým půvabem.

„Podívej, to je hezkej kluk,“ naklání se k ní kamarádka Andula, „a pořád po tobě kouká.“

Park je plný barev a vůní, party kluků a holek se navzájem pozorují a provokují. Máňa šlehne okem po těch dvou, co je sledují, a pocítí cosi dosud neznámého a znepokojujícího, když zahlédne toho snědého kluka s drzým pohledem, jak na ni bezostyšně civí. Máňa chodí tancovat pravidelně, zbožňuje ten pлавný pohyb, jde z náruče do náruče, jediný kousek nevynechá, ale všichni tanečníci jsou pro ni jen partnery pro tanec, nic víc. Ale tenhle kluk?

Dělají s Andulou, jako když své dva stíny nevidí, ale potom s nimi najednou srovná krok ten druhý, blondák, a říká překvapivě nesměle: „Kamarád se nechá ptát, jestli se můžeme na kus cesty připojit?“ a bere Andulu jakoby nic pod paží. Ta vrhne na Máňu chápavý pohled. „Proč ne, místa je tu dost.“

Kam zmizela ta očekávaná drzost, pomyslí si Marie a pocítí o to větší zvědavost. Pak jdou všichni čtyři společně, klábosí o všem a o ničem, jak to tak bývá. V zahradní restauraci vyhrává hudba, na dlážděném parketu si i zatančí, ten tmavý kluk není žádný zvláštní tanečník, spíš horší, ale najednou to pro Máňu není vůbec důležité. Vnímá jen pevnost paží, o které se opírá. Chlapecův obdivný a uhrančivý pohled ji nutí každou chvíli uhnout očima... Tak se seznámila Marie Soukalová s Pepíkem Vojířem a jeho nejlepším kamarádem Vencou.

Bývalo častým zvykem dávat nejstarším potomkům jména po rodičích. Mariina matka, také Marie, právě nosí na stůl skromný nedělní oběd, a když je po polévce, vysloví to, na co se už dlouho chystá:

„Víte, Pepíčku, nic proti vám nemám, vypadáte na řádného mužského a holky se držíte už přes dva roky, ale abyste se vzali, to byste ji musel zajistit. Přejdou třeba děti a při vašem platu abyste

si přivydělával žebrotou. Začněte dělat něco pořádného a pak vám holku ráda dám.“

Máňa štouchne Pepíka loktem: „Tak to řekni, nestyď se!“

Pepík se ošije a nejistě promluví: „No dobrá, ale nesmíte se smát. Kamarád začal hrát v takové klukovské kapele, rok se učil na saxofon a teď vystupují po barech a na tanečních večírcích a slušně si vydělají. Půjčil mi tu svou altku, to je saxík, co dává ty vyšší tóny, a ještě ten den se mi podařilo fouknout stupnici.“ Vysvětluje pak své budoucí tchýni, co ten saxofon vůbec je. Dřív neznámý nástroj, který přišel z Ameriky, kovový a pěkně lesklý a hlavně oblíbený mezi mladými...

„Tak muzikantem byste chtěl být, Pepíčku,“ podiví se starší Marie, „jen tak zničehonic?“ a kroutí nevěřícně hlavou.

Pepík na to beze slova sáhne pod stůl a otevře černé pouzdro. Sluneční paprsky zatančí po ladné kovové lastuře, Pepík navlhčí plátek. Zkusí nátisk a pak zafouká pár tónů. Zvednou se odspodu a vyhoupnou se do výše, trochu zaskřípou, ale znějí, vyrazí oknem do ospalého ticha nedělní ulice. Matka Marie si honem zacpává uši před tou nečekanou silou decibelů.

„Tak se tedy staňte muzikantem a pak uvidíme,“ řekne, když se vzpamatuje.

„Jenže je tu takový háček,“ leze pomalu z Pepíka, „tenhle nástroj je Vencův a za chvíli ho musím vrátit, aby mohl večer hrát, starý se zatím koupit nedá a nový je dost drahý, šetřil bych na něj nejmíň rok. Půjčíte mi nějaké peníze, když poprosím, abych mohl co nejdřív pravidelně cvičit a potom hrát?“

Je to poprvé v životě, že někdo žádá chudou vdovu o půjčku, ale ona přece (jako mnoho prostých lidí) myslí také na zadní kolečka a po léta poctivě strádá. Nastalé rozpačité ticho přeruší dcera:

„Mami, on to jistě vrátí, neboj se, já mu také něco přidám.“

Tu neděli se matka Soukalová stala nečekaně věřitelkou a naštěstí toho nemusela nikdy litovat. Pepík na její dobrý skutek nikdy

nezapomněl. Pilně se učil od zkušenějších kamarádů, cvičil a cvičil. Za rok pochytil tolik, že zafoukal všechny tehdy oblíbené šlágry v několika tóninách. S drzostí vlastní především mládí (a hlupákům) začal úspěšně vystupovat se třemi dalšími odvážlivci v kavárnách, barech i v horských hotelích. Zase se jednou potvrdilo, že nouze naučila Dalibora housti. Skoro doslovně. Tvář si saxofonista Vojíš přizdobí ulíznutými vlasy podle módy a fešáckým knírkem a po roce hraní svůj dluh matce své dívky dokáže splatit.

Pečlivost, pracovitost a invence švadlenky Marie Soukalové ji postupně přivedou až do špičkového pražského módního salónu Rosenbaum na Národní třídě. Majitel je švihák a bývá při své „inspekci“ v dílně středem toužebných pohledů pilně pracujících zaměstnankyň. Ty ovšem netuší, že svým založením nemá o ženy jiný, než pracovní zájem. Marie je šťastná, že si její šikovnosti všimne, pochválí ji a svěřuje jí náročné zakázky.

„To ti je Pepíčku tak sympatický člověk,“ vychvaluje šéfa a Pepík tak trochu skřípe zuby žárlivostí. Netuší, že zcela zbytečně.

Tehdy se mladé páry nebraly uspěchaně, chodily spolu i mnoho let, než třeba dostudovaly nebo našetřily na zařízení bytu a pronájem. Po sedmi letech známosti se mohli konečně novomanželé Vojířovi nastěhovat do družstevního jednopokojového bytu v přízemí poblíž vršovických kasáren. Slunce tam do oken nesvítí, jak si mladá paní přála, ale třeba se někdy v budoucnu i její přání splní...

II. ZDROJE

ČÍM SE MYSL NAPLŇUJE...

Po dvou letech se narodil Petřík a pro mladou maminku se stal tím nejdůležitějším na celém světě. Tak už to příroda zařídila. Táta Pepík těžce nese, že už není jediným Mariiným sluníčkem, dokonce žárlí na toho obletovaného caparta, který mu je i není podobný. Ještěže má toho tolik na práci a nezbývá mu čas na zbytečné trápení. Dávno už se nejen zdokonalil ve hře na alt saxofon, ale hraje i na „tenorku“, pravidelně chodí na hodiny klarinetu, ovládá klávesovou harmoniku i bicí nástroje. Opisuje a rozpisuje noty pro svůj několikačlenný band. A také se dal do čtení. Hltá životopisy i beletrii. Snad i proto, že v dětství doma o knížku nezavadil. Ty se mu teď po muzice staly druhou vášní a trvalým koníčkem. Odkrývají mu širší pohled na svět kolem, o němž dosud tak málo věděl.

V jeho rozrůstající se knihovně byste nenalezli laciné dobrodružné škváry a pochybné milostné příběhy, ale překvapivě díla H. de Balzaca, É. Zoly, G. de Maupassanta, G. Zápolské, K. Čapka, M. Majerové, A. Jiráska, B. Němcové, K. Poláčka, řady moderních britských a amerických autorů, stejně jako ruských klasických spisovatelů. Poezie však chybí – s jedinou výjimkou, a tou jsou tři díly sebraných spisů Jiřího Wolкера. Jeho epičtější básně Pepík miluje, cituje je, učí se je dokonce nazpaměť. Hodiny a hodiny dokáže Marii, pracující u šicího stroje, předčítat dlouhé pasáže z právě objevených literárních pokladů.

Malý Petřík chtě nechtě poslouchá také, a proto už od dětství chápe knihy jako cosi, co denně patří k životu. V obývací kuchyni

slýchává velké i malé příběhy, které ilustrují zlo i dobro, krutosti i radosti života, lásku i nenávisť, vyprávění, z nichž číší jednou smutek a jindy zase srší humor. Nemůže všemu porozumět, ale i tak si utváří jakési povědomí o tom, co je čestné, správné i žádoucí a co nečestné, podlé a nespravedlivé. Zbavte se pak takové rané mravní a ideové výbavy, i když vám v dospělosti rozum a zkušenost říkají, že život je složitější než principy a vítězí v něm často jiná pravidla než ušlechtilé zásady.

Otec Pepík vstává pozdě ráno a někdy až před polednem. Podle toho, do kdy v noci hrál. Jednou ráno vejde ještě rozespalý do kuchyně a málem zašlápne svého čtyřletého potomka rozloženého na podlaze.

„Co tady provádíš, prosím tě?“ vyhrkne a spatří na linoleu rozložené rubové nepotištěné jím vyřazené stránky notových záznamů.

„Celé dny tu píše nějaká čísla,“ vysvětluje shovívavě matka od plotny.

Otec poklekle, listuje popsanými stránkami a obrátí se k ní s údivem ve tváři: „Vždyť on píše čísla postupně od jedničky a dostal se už přes dva tisíce... A zdá se, že žádné nevynechal... Tys mu vysvětlovala, jak se to dělá?“

„Na nic se mě neptal, já jsem ráda, že si tu leží a je ticho,“ odpoví Marie a zřejmě vůbec nedocení, že chlapec kdovíjak sám pochopil zápisy čísel v desítkové soustavě.

„On taky čte, jestli to nevíš,“ dodá ještě, jako by to bylo samozřejmé.

„Cože? Jak to myslíš?“

„Jak chodíme do parku po Kodaňské, tak se pořád vyptává, jak se které písmeno čte, je tam spousta těch firemních nápisů jako Baťa, Rupa, tabák, maso... A ty začal postupně slabikovat a celou cestu se tím zabaví a nezlobí.“

Otec jen mlčky zírá. Promítne si své tolik jiné dětství kluka ulice a trochu závistivě uzavře:

„V tom tedy po mně není...“

Každé dítě má své hry, mezi Petrovy neoblíbenější patřily číslice a písmenka. Koho by nebavilo si hrát?

* * *

Třicátá léta dvacátého století jsou plné napětí a nejistoty: hospodářská krize, pak u moci v Německu Hitler a doma stále hlasitější projevy sudetské německé menšiny. Komunisté šíří optimistické zprávy o zemi Sovětů a proti Španělské republice povstali frankisté se svými italskými a německými fašistickými spojenci. Babička Soukalová pohlídá večer Petříka a manželé Vojířovi vstupují do sálu jednoho z vršovických hostinců. Pozvali je tam na komunistickou schůzi jejich stejně staří sousedé z domu. Teď poslouchají vyprávění o násilí fašistů ve Španělsku, o perzekuci Židů v Německu, o nebezpečí, které hrozí republice.

Vystoupí také známý spisovatel, který navštívil Sovětský svaz. Ohnivě mluví o zemi rovnosti a práce pro všechny, o velkých budovatelských dílech. „Projel jsem tu zemi křížem krážem, je tam dosud bída, ale také nadšení a pevná víra.“

Nakonec předsednictvo schůze vyzývá hosty, aby do komunistické strany vstoupili, chtějí-li přispět k dobré věci, a také žádá přítomné o peněžní příspěvek na podporu republikánského Španělska. Pak všichni, kteří umějí, zpívají *Internacionálu*, píseň plnou víry a naděje. Marii Vojířové společný zpěv vžene slzy do očí, ti lidé kolem jí připadají tak blízcí... Ten večer se stane členkou komunistické strany a přemluví k tomu i svého zdrženlivějšího manžela. V příštích dnech už na ulici s kasičkou vybírá na Španělsko a předplatí si Rudé právo.

Najednou si Vojířovi připadají na jedné lodi i s dlouho už obdivovanými klauny z Osvobozeného divadla, kteří vystřelují do hlediště bojovné písně o tom, že „až nás půjdou miliony, všichni proti větru, každý ujde ten svůj metr, dáme metr k metru, kde je síla zpátečníků, kde je síla větru? Proti proudu postoupíme o sta kilometrů“. Ano, Marie a Pepík ty své metry ujdou, udělají, co je třeba, snad se nakonec přidají všichni ostatní, vždyť kdo by nechtěl žít ve spravedlivějším světě?

Hra za hrou, film za filmem dvojice V+W, podnět za podnětem... Který spřízněný divák by se tehdy příliš vytrvale ptal, je-li ta podmanivá vize kolektivismu ve filmu Hej rup! uskutečnitelná? Onen patos soudružnosti dělných lidí, kteří s humorem, ale přesto rozhodně a chytře srazí na kolena jakýsi zdánlivě neporazitelný mlékárenský koncern (vnímáno šířeji: kapitalismus), působí tak přesvědčivě a dosažitelně. Zvláště když to prý v Rusku dokázali. Bylo tak snadné uvěřit a opájet se možnostmi, které se nabízely...

Co také napovídá Pepíkovi většina knih, které přečetl, jakým směrem působí na čtenářovo myšlení? O čem vypovídá každodenní zkušenost s boháči, kteří v nočních podnikcích rozhazují tisíce? Kolik významných českých osobností se hlásí k levici? Jak se dokázal komunista Dimitrov obhájit před nacistickým soudem a ještě přitom nastavit fašistům zrcadlo a zesměšnit je? A jak si na druhé straně počínají ti, kteří ve svých zemích pronásledují komunisty? Italští fašisté vraždí poloozbrojené Habešany kvůli rozšíření svých držav, Německo, zdá se, ohrožuje světový mír a Židy. Tolik otázek a na ně jediná odpověď...

* * *

Pod okny denně Petrovi Vojířovi projíždějí tisíce aut a stovky tramvají. Jednou z jeho nejranějších dětských vzpomínek je také setkání s auty: nákladáky, stěhovacími vozy a dodávkami. Tenkrát při mobilizaci v roce 1938 utvořily souvislou řadu po celé délce Bulharské ulice. Majitelé je museli dočasně propůjčit armádě ve vršovických kasárnách a Petrovi div nevypadly oči z důlků.

Mobilizace by měla být každý den! Tolik autáků! Vždyť tady do té doby stávalo nanejvýš jedno dvě. V okolí je vlastnili jen pan doktor Aplť a dva živnostníci. To se to pobíhalo a čtalo na bezpečně prázdné asfaltové vozovce s mantinely obrubníků po stranách! Jak volně se řádilo v lukách a polích pod kasárnami, kde dnes nemilosrdně vládne beton, sklo a všudypřítomná přečpaná parkoviště.

Kdo přešel dnešní Vršovickou třídu, ocitl se v Edenu. Bez současných činžáků a sportovního areálu Slávie. Eden – malý pražský Prátr, který měl už největší slávu za sebou, ale stále ještě nabízel zábavu i prostor ke hrám. V mlze Petrových vzpomínek vystupuje jedna zřetelně: velký stan, pódium s provazy a obr, který vyzývá někoho z publika k zápasu za odměnu 100 Kč a při své porážce na lopatky pak nabízí další stovku.

Přihlásí se jakýsi zdatný muž, pružně se vyšvihne do ringu a za všeobecného veselí se svléká do trenýrek. Petr dnes tuší, že to třeba nebyl náhodný soupeř, ale tenkrát... Vyzyvatel obrovi zle zatápí, ale nakonec nečekaně podléhá, obr mu uznale poplácá po rameni a rozhodčí mu s rozmáchlým gestem podává zelenou bankovku. Diváci tleskají, křičí a pískají. Další soupeři nastupují a mezi nimi i muž s černou maskou – kuklou, a dokonce i jakýsi opravdový černoch, kterému se konečně „podaří“ zvítězit.

Děti žijí a hrají si ve svém světě, svět dospělých příliš nevnímají. Jsou však chvíle, kdy na ně změněná atmosféra domova či ulice

chtě nechtě zapůsobí. Třeba když Petrův táta na nějaký čas zmizí, máma ustaraně listuje novinami a stále si prohlíží mapu republiky.

„Táta je tady, vidíš, až na Podkarpatské Rusi. Píše, že denně pochodují sem tam až 100 kilometrů, aby oklamali nepřítele,“ vysvětluje synkovi, když zachytí jeho zvědavé pohledy. „Moc se o něj bojím.“

Petr si pamatuje noviny, které o pár dní později leží na stole a jsou z velké části bílé, bez písma a obrázků. „Zcenzurovali skoro všechno,“ posteskuje si matka, a když vidí Petrův nechápavý výraz, dodá: „Nedovolili to vytisknout.“

„Ti všiváci,“ zaslechne Petr také a vidí matku plnou dosud nevídané zlosti ve společnosti sousedů. „To jsme si teda vybrali pěkné spojence! Vykáslali se na nás, komunisti mají pravdu, že kapitalistům jde jenom o peníze a slovo dodržet neumějí. Podívejte se na tu mapu, kolik území Němci zabírají! Já tam mám přitom v Poniklé příbuzenstvo, Čechy jako polena!“

Hořkost a zklamání, také strach, co teď bude, to jsou pocity, které Petra obklopují.

Táta Pepík se vrátí domů až po řadě dní a vypráví o krátkých bojích s Maďary. „Byli bychom se ubránili, kdyby nás nechali. Proti Maďarům určitě...“

Jako další bod v paměti má Petr patnáctý den v měsíci březnu o půl roku později. Sychravo, plískanice, rozčvachtaný sníh a cesta s rodiči k příbuzným na Žižkov. Útržky hovoru táty s mámou, pochmurná nálada a do toho naivní dětské otázky a úsečné odpovědi dospělých.

„Už nemáme republiku, obsadili nás Němci...“

Pár dní nato překvapuje rodiče z hlediska dalších let cosi výrazně nepodstatného, ale tehdy v březnových dnech pobuřujícího: němečtí vojáci se všude v cukrárnách, jídelnách a v bufetech

cpou ostošest, hlavně sladkostmi, a nakupují bezhlavě v ochodech, protože jim několikrát zvýhodnili kurz marky vůči hodnotnější koruně.

„Vyžívají nás. Kam to jen povede?“ konstatuje otec. Není prý divu, v Německu už dlouho vládne přidělový systém a margarín místo másla.

Vlastně byli Němci Hitlerem vedeni ke zdravé stravě, zelenině a k rostlinným tukům, říká si dnes Petr a napadá ho něco o paradoxech plynoucího času. (Nebyla snad i procesí prvními dálkovými pochody?) Když teď ve stáří vzpomíná na první léta ve škole, nechce se mu věřit, že býval neposedný a nepozorný, jak se dnes módně říká hyperaktivní. Začalo to v první třídě, když ho pan učitel nutil, aby místo písmene A četl Alík, místo M máma a podobně, i když už uměl přečíst celá slova. Stejně tak psát řádky číslic, které už před časem vypisoval do tátových not. Pak jednoho baví ve škole jenom vyprávění o kytkách, zvířatech a Praze, jinak se nudí a hledá si jinou zábavu.

„Milá maminko,“ vyčítá učitel paní Marii na schůzce rodičů, „není dobře, že jste chlapce před školou učili číst a počítat, teď s ním není k vydržení...“

„Ale my jsme ho k ničemu nenutili, jen jsme odpovídali na jeho otázky.“

„Tomu moc nevěřím, domluvte mu, ať nezlobí, to víte, mám jen jedno nervy.“

A tak si Petr na samé jedničky musí ještě pár let počkat, protože nepatří k vzorným žákům. Domluvy rodičů a učitelů zpravidla ve většině rodin a tříd nebývají jen ústní, ale docela pádně ruční. Zvláště otec Pepík se v tomto smyslu nezbavil stínu svého otce Antonína. Ruku mívá ráznou a štědrú. Pláč nad rozbitým kolenem

nebo modřinou od kamaráda je doma vždy fyzicky ztrestán. „Máš dávat pozor , kam šlapeš... Nemáš se prát, pak si nestěžuj..“

Možná to Petrovi prospělo, při bolesti raději nebrečel a na své šrámy si doma nestěžoval. Nikdy se také nestávalo, aby Petrovi rodiče spílali rodičům cizích dětí, které mu nějak ublížili.

„Jistě na tom máš kus viny i sám.“

Je to však ve všech případech moudré?

Vršovická sokolovna patří k nejmodernějším v Praze. Dvakrát týdně tu všichni kluci z ulice cvičí. Ukázněně stojí družstvo v řadě a po jednom se žáčkové střídají na gymnastickém náradí nebo žíněnce. Skoro po dvou hodinách se všichni sejdou v malé tělocvičně s pódiem a jsou vychováni četbou a vyprávěnými příběhy směřovanými k tomu, že je třeba se chovat slušně, nebýt sprostý, vážit si rodičů, pomáhat druhým, nelhat, nekrást, nezávidět, poprat se se svou leností tělesnou i duševní... Jednoho večera však oznámí náčelník:

„Dnes jsme se sešli naposled. Bylo rozhodnuto, že se Sokol rozpouští.“

Nesmí říci, že ho rozpustili Němci – okupanti.

„Je válka a po ní se uvidí. Třeba se jednou zase sejdeme, pevně v to věřím. Nezapomeňte, co jste zde prožili, slyšeli a naučili se. Nazdar!“

* * *

Němečtí vojáci se stali v celém městě běžnou denní realitou, zvláště bydleli-li jste u kasáren jako Petr. Pochodují ulicemi, zpívají řízné písně, zatím pro něj nesrozumitelným jazykem. Brzy mu však děti ve škole budou rozumět, vyučuje se už od druhé třídy, jestli si Petr dobře vzpomíná. Na zdi vedle tabule visí obraz vůdce Adolfa Hitlera. Najde se i učitel, který při hodině podmanivě hovoří o těžkém

vůdcově mládí, o jeho válečné statečnosti a dobrém srdci i o velkolepých plánech Německa ve sjednocené Evropě.

Petr přijde domů a zamyšleně prohlásí, že pan Hitler je vlastně hodný člověk a že je mu líto, co všechno musel vytrpět, než se stal vůdcem. Otec jen němě zírá a matka lapá po dechu. Pak na sebe rodiče dlouho a rozpačitě hledí a Petr vycítí, že něco není v pořádku. Potom si otec odkašle a váhavě Petrovi sdělí, že je to všechno trochu jinak.

„Němci nás obsadili, pozavírali do vězení mnoho lidí a každý se jich bojí. Pan učitel asi musí říkat, co si sám nemyslí... Raději o panu Hitlerovi nikde nemluv, ani v dobrém, ani ve špatném... Slib mi to. Nechceš přece, aby nás taky zavřeli? Až budeš starší, všechno ti vysvětlíme.“

Brzy nato, jedné noci ve dvaadvacátém, má Petřík lehké spaní. Když po návratu otce z hraní zazvoní poklička na kastrůlku s pozdní večeří, Petr otevře oči. Hned ale zase dělá, že spí. Nechce tátu zarmoutit, že ho probudil. Ten vyprázdní kastrůlek, pak se sehne a ukládá pod příborník nějaký balík. Přitom se pátravě podívá k lůžku se synkem, a to neměl dělat. Tajemství podněcuje zvědavost. Petr dlouho čeká, až zaklapnou všechny dveře a všude je tma. Jak nejtíšeji dokáže, sáhne pod skříň a ve svitu baterky nalézá pod balícím papírem štůsek potištěných listů.

„Všem věrným Čechům,“ slabikuje si nadpis a další věty, které vyzývají k odporu proti okupaci a k víře v německou válečnou porážku. Se smíšenými pocity listy uloží zpět a lituje, že se nemůže táty na nález zeptat. Prozradil by tak svou nemístnou zvědavost.

Až po čase se dozví, čemu se říká ilegální činnost a že komunistická strana otce požádala, aby, když se v noci vrací z hraní vilovou čtvrtí, vkládal do poštovních schránek letáky. Teprve po válce mu

rodiče přiznají, že se u nich ve sklepě pod hromadou uhlí ukrývaly balíky papíru pro jakousi tajnou tiskárnu a také otcův soukromý bubínkový revolver s náboji, nádherně stříbřitý, který byl pořízen už před válkou nikoli pro vášeň ke střelbě, ale pro svou krásu. Otec si vůbec na hezké hračky potrpěl: zavírací nože, hodinky, holicí strojky, krabičky klarinetových plátků různých značek... Snad tomu tak bylo proto, že mu v dětství hračky chyběly.

K Vojířům občas dochází spojka, vysoký klidný čtyřicátník, tajemný soudruh Řezníček, jak se při první návštěvě představil, a vždy o něco žádá. Stejně je vždy vyslyšen, vždyť každý musí ujít ten svůj metr, i když se bojí... Nejčastěji je třeba donést obálku s penězi nebo balíček s neznámým obsahem na tu či onu adresu, zvlášť do rodin, kde někoho zatkli. Pěkná mladá ženská prý bude méně nápadná... Malý Petr nikdy nezapomene na ono sobotní odpoledne, kdy maminka se sebezapřením opět takto vyrazí z domova. Řezníček také vyjde z domu a rádoby nenápadně se prochází ulicí.

Protože Vojířovi bydlí v přízemí, mají dobrý výhled na chodník. Otec i syn, oba neklidní, čekají. „Hele, synu,“ povídá táta, „ne abys o tomhle někde mluvil, postříleli by nás všechny, tomu věř! Pamatuj s, že nikdo cizí k nám nechodí, jenom příbuzní, o ničem, co se zrovna teď děje, nic nevíš...“

Minuty se nekonečně táhnou. Konečně se objeví matčin klobouček pod okny, ale prokristapána, pár metrů za ním černá přilba protektorátního policisty. Řezníček na protějším chodníku strne.

Otec popojde k oknu a Petr stojí jak uhranutý, neschopen pohybu. Horko ho polije po celém těle. Tak takhle vypadá opravdický strach. Vrznou dveře a Marie vejde s úlevou ve tváři. Pepík beze slova vyhlédne z okna. Policista poklidně dál obchází svůj rajón a zřejmě vůbec netuší, co způsobil.

Po chvíli dorazí i soudruh Řezníček. „Ještěže jsme nezpanikařili,“ oddechne si a kapesníkem setře pot z čela.

S odstupem let může uvedená konspirace nekonzpirace vzbudit údiv a možná i posměch, ale tehdy přece proti Němcům většinou nestáli žádní vyškolení agenti a zpravodajci, jako třeba později známý kapitán Václav Morávek, ale úplně obyčejní lidé.

BEZ VYZNÁNÍ

Ve třídě je Petr jediný z kluků „bez vyznání“. Od první třídy je proto katechetou z hodin náboženství vykazován. Bloumá po chodbách a zase se nudí. Také je zvědavý, co se za zavřenými dveřmi odehrává. A tak jednou poprosí, může-li v učebně při náboženství zůstat.

„Když nebudeš vyrušovat, zůstaň,“ odpoví se zkoumavým pohledem katecheta.

Od toho dne Petr sedává v poslední lavici a naslouchá učitelovu vyprávění. Kluci se tiše baví, málokdo pozorně výklad sleduje. Petrovi se však nečekaně otevírá dosud neznámý svět zázraků a velkých činů. Vždyť se vypráví o Ježíšově životě. Petr nemůže tušit, že sugestivně líčené příhody jsou směsicí mýtů a skutečnosti. Bere vše doslova, vždyť přece dospělí dětem nelžou. Pociťuje k Ježíši velký obdiv a úctu, vidí v něm hrdinu, který se obětoval pro druhé. Dosud neví nic o historii křesťanství a katolictví, nic, co by ho od rodičů se víry odrazilo. Vlastně ani nejde o víru v pravém slova smyslu, protože vše v Novém zákoně je přece popisem skutečných událostí a jde jen o to přiklonit se k odkazu spasitele a dodržovat ty prosté a samozřejmé, ale přitom úchvatné zásady Desatera. Katecheta vycítí chlapcův zájem:

„Chtěl by ses o náboženství dozvědět víc?“

Petr souhlasí.

„A třeba se i dát pokřtít, jak by si to Ježíš jistě přál?“

Petr váhá.

„Porad' se o tom s rodiči a přijď mi říct!“

„My s tátou v boha moc nevěříme, ale jestli to myslíš vážně, dělej, jak myslíš... Vždyť Ježíš byl vlastně proletářský synek, táta tesař a chtěl prospět hlavně chudým lidem... Znáš ta vyprávění, jak se i nedávno toulal po zemi a činil prostým lidem dobro?“

Petr zavrtí hlavou:

„O tom nám při náboženství neříkali.“

Maminka mu tedy vypráví, jak pocestný Ježíš požádal chalupníka o něco k snědku a potom se mu odměnil tolika zlaťáky, kolik bylo na nabídnuté chudé polévce mastných ok.

„Když se o tom dozvěděl chamtivý boháč, sám pozval Ježíše a nabídl mu vydatnou masitou polévku, na které však plavalo jen jediné velké mastné oko. Jistě to pocestný ocení víc, než polévku toho chudáka, říkal si. Divil se pak, když obdržel pouze jediný zlaťák. Bylo tam přeci jediné oko, proto i jeden peníz, vysvětloval Ježíš, tvá polévka navíc ukazuje, že máš všeho hojnost a víc peněz nepotřebuješ.“

Matka vypráví i další historky a nakonec řekne:

„Dej se pokřtít, snad tím nic nezkažíš a aspoň nebudeš tolik hřešit.“

Dvakrát týdně dochází Petr ke dvěma řádovým sestrám do jejich bytu a ty jej připravují – vzdělávají ke křtu. Začíná to být nudné, ta spousta životopisů svatých. Proč mne nepokřtí hned, říká si Petr, vždyť křtění kojenci přece o bohu nemusejí vědět nic, zatímco on, Petr, aby znal pomalu celou Bibli. Podřizuje se ale, a dokonce plní s radostí drobné manuální úkoly s květinami a svícemi ve starém vršovickém kostelíku. Nakonec se dočká.

V sedmi letech je spolu s dalšími deseti opozdilci pokřtěn. Pravidelně se zpovídá a tím se týdně zamýšlí nad vlastním chováním. Začíná se stydět za své poklesky, nad kterými by dřív mávl rukou. Vyčítá si projevy slabé vůle, strachu, zlosti, závisti a nikdy už se této sebekritičnosti v životě zcela nezbaví. Zároveň nemůže pochopit zřejmě mnohem přirozenější vlašný vztah k víře u ostatních kluků, které ona nijak nepoznamenává. Není ale jako Poláčkův Čeněk Jirsák s náboženskou, spíš povrchní okázalostí. Navenek víru nijak slovně neprojevuje, pocity a rozpaky skrývá v sobě. V jiné době by spěl zřejmě spíš ke dráze mnicha či poustevníka než kazatele a misionáře.

* * *

Je červen 1942. Vojířovi krácejí dolů Václavským náměstím. Tlampače zase oznamují, kdo byl dnes zastřelen za schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. I na nárožích jsou vylepovány plakáty se jmény popravených. Češi, bojte se a chovejte se, jak Říše očekává...

U Bati na Můstku se tísni zvědavci. Ve výloze plášť, aktovka, čepice a kolo údajných atentátníků. Kdo pozná majitele vystavených předmětů, je povinen to za odměnu oznámit. Vojířovi se jen mlčky dívají. Večer teď Pepík zůstává doma. Zavřená jsou divadla, kina i noční podniky. Říše drží smutek.

Jednoho podvečera zmizí otec ve sklepě a potom jede tramvají na Smíchov a známou cestou na Císařskou louku, kde se v létě koupává. V místě, kde tuší největší hloubku, se opatrně rozhlédne a pak hodí svůj obdivovaný revolver do řeky. Až do stáří bude tohoto činu litovat, vždyť to byla tak nádherná zbraň! Za ztrátu života však nestojí.

Do fotoalba přibyl čerstvý rodinný snímek. Otec Pepík se na něm tváří tak trochu provinile, matka Marie má přísně

semknuté rty a kluk Petr rozpačitě hledí někam pod nohy fotografa.

„Nedej bože, aby to byla naše poslední společná fotografie,“ řekne Marie zasmušile a sklapne album.

„Tou fotkou a těma řečma to jenom přivoláváš, mohli jsme si to odpustit,“ namítne otec.

„Dej na sebe pozor, Pepíčku, a zbytečně neriskuj, víš, že tam hlásí skoro denně nálety,“ obrací se Marie už poněkolkáté s prosbou na muže a oči má zavlhlé. Pak jdou s Petrem tátou doprovodit na nádraží. Mnoho dalších mužů se tam loučí s rodinou a nastupují do rychlíku Praha – Berlín.

Píše se rok 1943 a totálně nasazení Češi, Poláci, Francouzi a další mají v německých továrnách nahradit mobilizované německé dělníky. Vlak opouští nádražní halu, Marie znovu pláče a Petr si až teď uvědomí, že budou s mámou dlouho sami a že se táta už možná nevrátí. I jemu se slzy derou do očí a Marie ho pohladí po vlasech: „Aspoň že mám tebe, Péťo.“

Mezi kluky na ulici Petr na všechno špatné zapomíná: na zakázaný Sokol, na cizí vojáky v ulicích, na popravu i na tátou teď daleko od domova. Jak snadno se děti smíří se vším nepříjemným, mají-li možnost se zabavit. A pražské předměstí nabízí zábavy vrchovatě. Výhradně si spolu hrají jen kluci, dívky jako by neexistovaly. Vždyť do stejné školy s kluky nechodí a v ulici se věnují jen takovým pitomým hrám s panenkami. Patří do jakéhosi nepochopitelného cizího světa. Zato kluci si stále vymýšlejí něco nového, vedou řeči, překřikují se a vytahují, soupeří spolu a někdy se i poperou.

Petr se docela dovede prát. Protože otec odmítl naučit ho boxovat, buší primitivně do soupeře, ale jen od pasu po krk, jak velí nepsaný zákon. Nebo „skočí“ na soupeře a uchvátí ho paží kolem krku a páčí k zemi. Nepere se ale pro soubor samotný, pro vítězství,

ale jen ze vzteku. Stal se totiž možná až moc citlivým na podrazy, faleš, pomlvy a posměch. Asi to bude těmi přečtenými knihami od J. Foglara, J. Vernea a K. Maye...

Neumí být diplomatem, raději se prosazuje silou a bezprostředně. Špatný vklad do budoucnosti. Nejvíc jednou namlátí o hlavu většímu kamarádovi, když ho přistihne, jak mrzačí luční kobylky a mouchy a ještě s dychtivostí pozoruje, jak si poradí bez nožiček a křidélek. Často pak Petr slýchává od některých kluků: „Maminka říkala, že si s tebou nesmím hrát,“ a pociťuje to jako velkou křivdu. Vždyť byl přece v právu.

Svou bojovností imponuje nejvíc Pepíkovi Hrubému, jehož táta má na rohu ulice malý „koloniál“, dnes bychom řekli obchod s potravinami. Pepík nelže, drží slovo, nežaluje a je na něho spoleh. Stanou se nerozlučnými kamarády. Pepík má také mimořádnou schopnost rychle si osvojit každý sport, každý nový sebesložitější pohyb.

Petr ho proto bez závidy obdivuje. Svádějí spolu souboje v nej-různějších disciplínách. Většinou vítězí mrštnější Pepík, někdy soupeření končí nerozhodně. Jako tenkrát při nezvyklé sázce, kdo z kluků seskočí z největší výšky. Blok domů pro státní zaměstnance má v jednom místě mezeru zahrazenou zdí a vprostřed ní vysokou bránu, do jejíž horní plošiny se zvedá po stranách několik betonových stupňů. Za doskočiště poslouží asi metr vysoká souvislá hromada pořezaných větví. Soutěž odvahy – tak to všichni chápou. Matky by asi tu nerozumnou bandu s křikem rozehnaly, kdyby věděly...

Z výše jednoho metru seskočí všichni, pak ale s rostoucí výškou odpadávají a roste i počet odřenin a slz. Nakonec vylezou nejvýš, jak je to možné, Petr s Pepíkem. Jestli se odváží, bude to seskok skoro ze dvou a půl metru. Diváci na ně uzavírají korunové sázky. Taky se ale posmívají jejich váhání. Pak skočí Pepík. Jásot! Petr přemůže nutkání zavřít oči a odráží se. Je to zase jednou nerozhodně.

Mezi kluky je pro Petra zajímavý ještě Pavlík Hoš. Nepere se, nesportuje, je jemný a na vkus kluků příliš slušný, ale ostatní překvapuje a převyšuje svými, řekněme, intelektuálními zájmy a znalostmi, je tak trochu z jiného světa. Není divu, vždyť jeho otec je umělec a matka lékárnice. Takové zázemí nikdo z kluků nemá. Navíc je v matčině lékárně možno z protekce vyžebrot „jedlý papír“, průsvitné čtvercové oplatky zřejmě ze stejného těsta, jako jsou hostie při svatém přijímání.

Petr se s Pavlem a Pepíkem natolik skamarádí, že si sami mezi sebou začnou říkat Tři Pé. Vydrží jim to přátelství navěky?

Každý týden putují dopisy mezi Prahou a Berlínem, později Bodenbachem v Sudetech. V těch otcových se často vyskytují potravinové lístky, které vyměnil za ty na tabák a cigarety. Jak výhodné je nekouřit!

Petra potěší, když čte, jak se táta zapracoval u obráběcích strojů i továrního jeřábu. Přece jen tak po letech zužitkoval svůj vyučnický list z mládí. Škoda jen, že v nepřátelských službách. Neuměle Petr připisuje do matčiných dopisů své pozdravy. V noci se mu ale někdy zdá o přeletech letadel, budí ho výbuchy bomb. Asi každé dítě má svá tajemství, utajované sny a prožitky, své skryše s pokladem...

O svém „tanku“ Petr nikdy nikomu neřekne. To je tak: ulehnete večer na lůžko, zachumláte se do příkrývky a chcete usnout a přivodit si pocit bezpečí a jistoty. Petr si proto představuje, že je v pečlivě uzavřeném tanku s tlustými ocelovými stěnami. Nikdo se k němu nemůže dostat, žádná bomba ani střela ho neohrozí. Zavře oči a na jeho tváři byste zahlédli spokojený úsměv. To byste ale museli nejdříve do tanku vniknout, a to se vám nepodaří... Podivná válečná doba plodí podivné představy. Nebylo by přesto špatné mít (v každé době) takový svůj tank bezpečí.

Bulharskou ulici denně ožíví tmavomodrý hranatý poštácký povoz tažený koňmi. Vzadu má stupátko ke dveřím. Jak to láká k naskočení a svezení se načerno. Málokdy kluci odolají, i když pošťák a zároveň kočí drží v ruce bič s dlouhou koženou šňůrou a někdy ho použije nejen na koně. Občas také přijede do ulice široký a dlouhý valník se dvěma tažnými valachy a do sklepení hospod z něho transportují sudy s pivem, někdy i kvádry ledu z Vltavy. Ta přece v Praze každou zimu zamrzá. Dnes může být pro někoho neuvěřitelné, že se domácnosti dokázaly obejít bez chladniček a mrazáků a že ani v hospodách nebylo právě díky ledu ve sklepě pivo zteplalé.

Papír, hadry, kosti, kovy – takový nápis visí na mnoha sběrnách po Praze. Všechny děti školou povinné tam přinášejí pravidelně balíčky se sběrem, obdrží pár korun a potvrzení do školy. Sběr je povinný. Německý průmysl zužitkuje vše. Jako by předjímal budoucí ekologicky motivovaný mírový sběr a třídění odpadu. Z kostí se prý vaří mýdlo, a dokonce se zpracovává do krmení a snad i do potravin. Opravdu? Mnohé stromy bohaté na pryskyřici mají naříznutou kůru a do upevněných nádobek stéká žlutavá smůla – prý se z ní dá vyrobít látka stejně tvrdá, jako je ocel. V každém případě se generace protektorátních dětí naučí vážit si i odpadu a nevyhazovat ho šmahem do popelnic. Co se v mládí naučíš...

* * *

Poslední roky války jsou pro většinu českých rodin jediným rozsáhlým zeměpisným kurzem o evropských a zčásti i světových zemích. I u Vojířů byste spatřili desku s mapou Evropy a se špendlíky vyznačujícími bojové fronty. Dá se z nich vytušit, že válka už dlouho nepotrvá.

Kluci na ulicích si už skoro na nic jiného než na válčení nehrají. Občas je však vyruší sirény ohlašující opravdové přelety angloamerických letadel. Vypadají jako malé stříbrné tečky vysoko na obloze. Marň pod nimi vybuchují v malých obláčcích granáty flaků – protiletadlových baterií. K zemi se také snášejí úzké proužky staniolu, o kterých se povídá, že ruší zaměřování protiletdecké obrany.

V únoru 1945 je jasný zimní den, sirény opět zní a Pražané jako obvykle s potěšením hledí vzhůru, vždyť jsou to letadla našich přátel. Pak ale najednou zahřmí někde ve městě temná detonace a po ní další. Ty ale nevypadají na střely z děl. Dochází k panice a každý opožděně vyhledává nejbližší úkryt. Tak i Praha zažila svůj první nálet. Přinesl dost mrtvých a raněných, protože s ním nikdo nepočítal. Prý šlo o chybu pilotů, vysvětlovalo se po válce.

Po městě jsou teď rozsety ruiny domů a napříště už při každém zaznění sirén každý prchá do krytů, které vznikly většinou zabeđením a vyklizením sklepů. Mezi sousedními domy jsou ve sklepech proraženy otvory, připravený je písek a voda na hašení, prosté dřevěné lavice na sezení...

Další nálet takřka poničí vysočanské objekty ČKD se zbrojní výrobou. To Pražané chápou. Skoro denně také útočí na vršovické nákladové nádraží „kotláři“, neboli hloubkoví letci ničící lokomotivy a ochromující tak železniční dopravu směřující k německým vojskům. Tak ubíhá jaro 1945 a fronta se nepřetržitě blíží.

Zkraje jedné pozdně březnové noci probudí matku a Petra nálehavé tukaní na okno. Marie zhasne a vytáhne roletu, ale na ulici při povinném zatmění nikoho nespatri. Nezbyvá než v neurčitých obavách okno pootevřít. Kdosi tam venku stojí, ale teprve jeho tlumený hlas přináší úlevu a radostné překvapení.

„Honem mi otevřete, ať mne raději nikdo cizí neuvidí, čekám na tmou už několik hodin,“ ozve se tátův hlas. Pak doma v bezpečí Pepík vypráví, jaký je v Německu zmatek a jak „kluci“ utíkají domů, a tak se vydal do Čech i on. Přes protektorátní hranici přešel drze po lesní cestě kdesi u Doks a pouze, když zaslechl vrzání jízdního kola, zmizel na chvíli v mlázi, a pak se znovu vydal po cestě a po silnici k nejbližší železniční zastávce. Za pravého poledne! Takové malé dobrodružství, jehož riziko si ani příliš nepřipustil. Vždyť přece cestoval jen ke své rodině. Otec je krásně štíhlý, přesněji vyhublý. Na podlahu postavil jen malý kufřík, ostatní poslal poštou, přece jim to tam nenechá...

Co ale teď? Bez potravinových lístků a peněz, v domě plném zvědavců, kterým se nedá příliš věřit. Kam po letech okupace postupně zmizela matčina víra v lidskou čest a upřímnost? Na jedné straně se setkávala s hrstkou odvážných a riskujících, na druhé pak s většinou, která asi zákonitě chtěla jen přežít a pro niž největším hrdinstvím bylo tajně naslouchat na šepot ztlumenému rozhlasovému vysílání z Londýna nebo Moskvy. Nebylo snad i dost Čechů v okolí, kteří se prospěchářsky přátelili s Němci? Po válce se ukázalo, že někteří udávali druhé, aby se osobně někomu pomstili, což končovalo i popravou zcela nevinných lidí.

Nic velkolepého o budoucnosti rodiny se doma té noci nevymyslelo.

„S jídlem nějak přežijeme a na ulici nesmíš páchnout,“ rozhodne Marie, „když někdo zazvoní, schováš se až dozadu do koupelny. Tam nemá nikdo cizí co dělat, nikomu o tobě pro každý případ neřekneme, i nejlepší kamarád se může někde prořeknout, snad jen,“ zamyslí se, „kdyby se ukázal Řezníček, to můžeme... Vydržíme, však už bude brzy konec.“

A tak se také stalo. Nebýt konec války, otcův útěk z „rajchu“ by jistě skončil jeho zatčením, jako tomu bylo ještě nedávno v podobných případech, ale říšský i protektorátní úřednický mechanismus byl již v té době ochromen a řešil asi závažnější problémy.

K matčinu narůstajícímu zklamání v lidském plemeni přispěje i zcela kriminální a ohavná událost. V okupačních letech se seznámí se sympatickou vrstevnicí Zdenou, párkrát si vyjdou válka neválka zatančit a často se navštěvují.

„To je Lída od nás z Písecka, dcera mé sestřenice,“ představila Zdena svou příbuznou Marii, „bude nějaký čas u mě v podnájmu.“

Asi dvacetiletá blondatá holčina působí skromně a nesměle. Uběhlo několik měsíců a Zdena se oproti zvyklostem vůbec neo-zvala. Doma nebyla k zastížení. Podnájemnice se na Marii ve dveřích mile usmívá a vykládá cosi o cestách Zdeny za příbuznými, jindy zase o pobytu v některé pražské nemocnici.

„Nevím přesně kde, já se v Praze moc nevyznám...“

Až pak jednoho dne nalezne Marie byt zapечатěný a v novinách se objeví zpráva o Zdenině vraždě. Sousedé vypráví, že dívka důvěřovala a svěřila se jí s malým pokladem židovských šperků v úschově, dokud se majitelé po válce nevrátí.

Tomu, co se událo potom, se dá jen stěží uvěřit. Nůžky vražené do oka a další rány ukončily Zdenin život. Mladičká vražednice pak tělo dokázala rozčtvrtit a postupně se ho zbavovat, ale zároveň nad zbývajícími částmi zabalenými v zásuvce gauče několik týdnů spala. Ukradené předměty, stopy krvavých skvrn v bytě i na použitých nástrojích ji nakonec donutily k přiznání. S pocitem strachu a podivného děsu pak vždy Petr mívá okna onoho přízemního bytu v Ruské ulici, kde k vraždě došlo.

Kdo tam asi dnes bydlí? A tuší vůbec, co se před mnoha lety v jeho dnešním domově přihodilo?

* * *

Sobota 5. května začne jako každý jiný den. Do školy se už několik dní nechodí, vždyť nikdo neví, co se zítra může stát. Je slunečný

teplý den a kluci si venku vyměňují obaly od žiletek. Ve Vozatajských kasárnách vedle nádraží včera po útoku kotlářů zase hořelo, a tak tam dnes před polednem nastalo na spáleništi dětské „rabování“. Vždy se něco najde. Zakouřené plynové masky, nábojnice z velkorážního kulometu a další cennosti. A kolem poledne vypukne povstání. Všude se o tom mluví a kluci pospíchají domů.

Na rohu Bulharské ulice, hned vedle kasáren, dodnes stojí pomníček tří zastřelených českých mladíků. Kolečko, Knittl, Trčka. Ještě neprošli vojenským výcvikem, a přesto kráčeli tu sobotu středem ulice, flinty v podpaží namířené na kasárna, a snad se domnívali, že německá posádka před nimi bez boje složí zbraně. Nesložila je po celé tři dny.

Čin těch tří mladých mužů a mnoha jim podobných mohl později někomu připadat naivní a směšný. A také byl. Odpárej ale činy lidí od doby, kdy k nim došlo! Odtrhni je od nezkušenosti a zoufalé euforické touhy po hrdinských činech i od tehdejší nenávisti...

Nálada onoho sobotního odpoledne se mění každou chvíli. Rádiová výzva k povstání a zároveň pomoci rozhlasu vyvolá nejdřív nadšení, pak obavy a strach. To když Němci dají najevo, že se jen tak Prahy nevzdají. Co si to Češi dovolují, taková drzost, musel si pomyslet velitel německé vršovické posádky a dal rozkaz střilet z kasáren na každého ozbrojence v okolí. Také na červenomodrobílé vlaječky, které se hojně objevují v oknech. Kulky se zarývají do omítky domů i v Bulharské ulici a některé otvory po nich pak zejí ve zdivu ještě léta... Několik střel nemilosrdně zabuší i vedle okna, za kterým vše zděšeně pozoruje Petr.

„Mami, sundejte ty praporky, prosím...“ nabírá k pláči. Vždyť tohle není dětská hra, ale skutečná střelba, která může i zabít. Dodnes na svou dětskou zbabělost nezapomněl. Má se za ni stydět, nebo nemá?

S nocí přijde déšť a také posel, který navštěvuje byt po bytu a vyzývá k účasti na stavbě barikády. Marie nechce muže pustit, užil si podle ní už rizika dost, ale ten ji neposlechne. Ráno se tyčí dvě stě metrů od kasáren jedna z mnoha povstaleckých barikád z dlažebních kostek a všelijakého harampádí. Dva dny pak vládne v domácnostech napětí.

Němci postupně povstalce zatlačují, pomoc zvenčí nepřichází (kromě krátké a problematické výpomoci „vlasovců“, podivných vojáků v německých uniformách, kteří ale mluví rusky). Kdo se v tom má vyznat? Rozhlas stále Pražany povzbuzuje a vytrvale volá spojence na pomoc. Do omrzení vyhrává těch několik českých pochodů, které má k dispozici, a informuje o průběhu bojů.

Konečně 8. května oznamuje hlasatel jakési příměří a matky proto vypustí děti na dvůr za domem, i když nedaleko v hotelu Corso dosud pobývají ranění esesmani. Sluníčko svítí a ticho konečně vládne pod modrou oblohou po dnech strachu a střelby. Některý z Němců, možná napůl opilý nebo jen škodolibý, nevydrží navzdory příměří trpět tu bezstarostnost skotačících dětí a matek vystavujících tvář májovému slunci.

Několik výstřelů náhle protrhne ticho jak prásknutí bičem. Nikoho nezraní, chtějí asi jen strašit. Během několika sekund se dvůr za křiku matek vyprázdní a v hotelu Corso asi zaznívá pobavený řehot. Ne, ještě není konec...

Ráno devátého je jak vymalované. Že by se i příroda radovala, že už bude po všem? Plně ozbrojení němečtí vojáci opouštějí na nákladních vozech a obrněných transportérech vršovická kasárna. Dlouhá a hřmotící kolona.

Kodaňská ulice se plní zevlujícími Pražany, každému lze vyčíst z tváře úlevu, ale i neklid a nejistotu. Německá posádka mizí v oblacích prachu a dýmu někam ke Strašnicím a na druhé straně

vršovické tepny sílí jiný řev motorů, ale také jásot a výkřiky. Objeví se obrovitý sovětský tank Stalinec. Davy Pražanů zaplňují ulici.

Kde se najednou vzalo tolik květin, československých i rudých vlajek? Vršovice ovládly přípitky, objetí a všeobecný pocit nevyslovitelného ulehčení a vděčnosti. Petřík už brečel za svého krátkého života vícekrát, ale dnes je to poprvé pláč osvobozující, pláč radosti a štěstí. Těžko pochopí a pocítí ten, kdo neprožil...

Rudoarmějci se usazují na loukách pod kasárnami. Špinaví, unavení, zarostlí, žánní hrdinové na bílých koních či ve vyžehlených košilích. Obyčejní lidé, které osud donutil nasazovat životy pro svou zem a shodou okolností i pro nás. Teď pro ně všechna válečná hrůza končí. To všechno Petrovi proletí hlavou stejně jako myšlenka na tu dlouhou špendlíkovou frontu doma na mapě, na ty hořké chvíle, kdy řada špendlíků couvala dál a dál na východ a všichni pomalu ztráceli naději, aby potom nastal obrat, který jim víru znovu vrátil.

Petr z domova ví, že stejně urputně se bojovalo i jinde, ale tam na Východě přece bylo největší a rozhodující bojiště. Když odpoledne přicházejí Pražané za vojáky s trochou jídla a pití, ti většinou tvrdě spí za volanty aut, na korbách nákladáků i vedle tankových věží. Vždyť ujížděli a bojovali nepřetržitě celé tři dny. Teprve večer louky ožívají: ohně, vodka i rum, kozáček a přetrvávající bezbřehá radost z konce války. Nikdo dnes nehoní děti spát, jsou tam všichni kamarádi z ulice a mají si toho tolik co vyprávět...

U Olšanských hřbitovů se však ještě 9. května odpoledne střílí. Nějaký zapomenutý a ke všemu odhodlaný nacistička tam z bytu pod střechou činžáku vystřelil na nic netušící chodce. Pro sovětské frontáky to není problém. Jeden samopalem ostřeluje nebezpečné okno a druhý spěchá vzhůru po schodišti. Po chvíli už vleče záškodníka na ulici.

Z domů vybíhají ukrytí lidé a spílají zákeřnému střelci. Vojáci vše řeší rychle a krutě. Strhnou z Němce košili. Na jeho předloktí lze zahlédnout tetování, které prozrazuje příslušníka SS. Teď tu ale stojí jen zoufalý a se vším smířený člověk.

Vojáci si vyžádají od Čechů krumpáč a lopatu. Němec si musí vykopat mělký hrob vedle hřbitovní zdi. Dav teď už jen mlčky přihlíží.

Celá hrůza a nesmyslnost války se promítá sem, do jediného místa. Proč to všechno?

Je vykopáno, esesman odloží lopatu a něco německy říká. Chlapec Petr nerozumí, cítí jen rozpaky a hrůzu. Sovětský voják pozvedne zbraň a Petr se dále nevydrží dívat a prchá k domovu. Zaslechne jen krátkou dávku ze samopalu.

Dokonáno jest... Tak taková byla asi celá válka. Krutá a nemilosrdná.

Den nato se všude odstraňují zbytky barikád. Kdosi vymyslel, že dlažebními kostkami z nich vydláždí znovu ulice právě zajatí Němci, kteří nestačili utéci do Říše. Nápad se všeobecně zalíbil. Sladká pomsta nenáviděným. Nikdo se neptá, čím se kdo provinil a jestli vůbec. Jsi Němec, tak tě poloobnažíme a pracuj. Na tělo namalujeme červenou barvou hákový kříž.

U každé barikády se lomozí několik takových nešťastníků, někteří jistě zaslouženě. Pokorně a odevzdaně pracují a kolem stojí kruh přihlížejících. Nadávky, plivance, posměch, ojedinele kopanec. Teď se nějaký „odvážlivec“ vrhá na jednoho ze zajatců a hrubě ho inzultuje. Ruský voják, který mlčky dohlíží na práci se zapáleným cigárem a samopalem přes rameno, se ale zvedá a zuřícího Pražana rázně vytlačí pryč.

„Ně náda,“ řekne rozhodně.

Petr se stydí, aniž ví přesně proč, za to všeobecné ponižování, schvaluje čin rudoarmějce a říká si: ten má jistě více důvodů se mstít, přinejmenším za to, že musel měsíce riskovat život, a přece

si zachoval větší kus lidskosti než ti zde, kteří se mstí většinou jen za svůj minulý strach.

Ve dvorech a sklepích je rušno. Nájemníci spolu s řemeslníky zazdívají sklepní průchody mezi domy a do nedávných krytů vracejí dřevěné kóje na palivo. Najednou se Petr nevěřicně zahledí na jednoho z tesařů, který se obratně ohání sekerou. Vždyť je to onen soudruh Řezníček z počátku čtyřicátých let. Paní Marie k němu přistupuje a zdraví ho. Muž odloží sekeru, stiskne nabídnutou ruku a usmívá se.

„Tak vy jste taky přežil,“ říká matka potěšeně.

„Mysleli jsme, že se vám něco stalo, když jste se dlouho neukázal.“

„Byla práce jinde,“ odpoví Řezníček.

„Čekala bych,“ pokračuje Marie, „že něco řídíte, někomu velíte po tom všem, a vy tady zatím se sekerou...“

„Milá soudružko,“ on na to, „nemohou všichni jen rozkazovat, taky se musí něco skutečného dělat, když je třeba, a já se zamlada vyučil tesařem...“

Soudruha Řezníčka Petr už nikdy nespatří, ale navždy mu tento muž a jeho postoj zůstanou v paměti.

Kluci nemají stání, všude se děje něco překvapivého. Na Čechově náměstí spatří shluk lidí kolem konvoje autobusů. To si nemohou malí zvědavci nechat ujít. S žasnoucíma očima pozorují vystupovat z vozů na kost vyhublé muže a ženy, kterých se ujímají příbuzní a ošetřovatelé.

„To se vracejí vězňové z koncentráků,“ řekne někdo.

„Mami, co byly ty koncentráky?“ ptá se Petr doma. Zatím to málokdo přesně ví, ale brzo se všichni dozvědí...

I širší Petrovy rodiny se dotkne válečná smrt. Stane se to ještě 12. května, ve dnech míru. Pár chlapů s brokovnicemi na Písecku

chce v lese odzbrojit skupinu esesmanů, kteří se snaží nepozorovaně proniknout do amerického zajetí. Jen prostý pomníček dnes připomíná zbytečnou smrt čtyř mužů, mezi nimi i bratra Petrovy babičky, lesního dělníka a voráře.

Květen, červen, červenec, srpen. Děti zažívají nejdelší prázdniny ve svém životě. Slunce na ně toho léta štědře svítí, obrazně i do slova, a celé dny jsou jediná nekonečná hra... U křižovatky Tolstého a Bulharské ulice si kluci v předzahrádce vybudovali jakousi pevnost. Skrývá se v ní na tučet bojovníků, kteří se občas s řevem „hurá“ nebo „útokem, útokem na nepřítele“ řítí dolů Tolstého ulicí, kde proti nim vyrukovala jiná parta z Kodaňské.

Dospělé chodce děti vůbec nevnímají. Jsou unešení svou fantazií, svým vlastním světem...

Nahoře na Ruské zůstal pod paloukem opuštěný pletenec podzemních krytů. Každá doba má své hloupé zkoušky klukovské odvahy. Teď jde o to, kdo déle vydrží v zaplňovaných prostorách bez masky. Svine se filmový pásek, vloží se do trubky nebo velké nábojnice a zapálí se. Čudák. Pak se hodí větracím komínkem do krytu, čím on víc čadí a ty déle v kouři vydržíš, tím líp...

Po pár týdnech rudoarmějci Pražanům zevšední, tak jako časem zevšední i ta největší atrakce. Vedle příjemných zkušeností a setkání s nimi dochází i ke kontaktům opačným. O těch si pak lidé s chutí vyprávějí. Tak už to bývá. Jediná senzace překryje desítky zážitků všedních. Zvláště z Moravy přicházejí historky o excesech vojáků. Působí tam totiž pluky složené převážně z bývalých vězňů, podmíněně propuštěných při dobrovolném nástupu na frontu. Vojákově těm historkám věří. Vždyť pro vojáky prošlé peklem bojů musí to, co připadá českému člověku kdovíjak pohoršující, být jenom nevýznamným činem. K tomu přičtíme odlišné kulturní a civilizační zázemí těch mužů z Východu.

Jako když zazvonili u Vojířových dva důstojníci, čaje popili a pak nabídli náramkové nebo kapesní hodinky výměnou za láhev pálenky. „Časy“ měli vyrovnané v kufříku a „vyberte si“. Otec Pepík pro ně najde ve spíži láhev rumu, vždy připravenou na Vánoce do pečiva, ale hodinky odmítne. Styděl by se s osvoboditeli kšeftovat. Muži dojatě poděkují, ještě se vystřídají na záchodě a rozloučí se. Když si matka později odskočí na toaletu, vyběhne odtud s očima navrch hlavy.

„Oni po sobě nespláchli,“ oznamuje a udiveně vrtí hlavou. Existuje jediné vysvětlení: tam, odkud přišli, zřejmě splachovací záchody nemají. Mohou snad za to? říká si Petr.

Když svůj zážitek Petr vypráví u Pavla, tak tento malý intelektuál party kamarádů beze slova vytáhne z knihovny tlustý atlas světa, chvíli listuje a potom ukazuje:

„Podívej, tohle je Rusko, tady to známe, jak šla fronta, ale tady... Heleď... Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Sibiř a tak dále – samá poušť, step a divočina. V ruských vesnicích často ještě není elektřina a samozřejmě ani vodovod a kanalizace, tak co chceš? Chodí do kadibudek nebo na hnůj...“

To se Petrovi na Pavlovi líbí. Nemá Rusy příliš v lásce, spíš se vidí v Američanech, ale dokáže být nad věcí.

„Já ti s Pepíkem tuhle zažil na Ohradě, jak tam stojí ty tanky, taky něco divnýho,“ přiznává ještě Petr.

„Kluci říkali, že od nějakých tankistů dostali čokoládu, asi kecali, kde by ji Rusové sebrali, ale zkusili jsme to. Na jednom tanku byl otevřený poklop, tak tam vylezem a slušně pozdravíme ‚Zdravstvujtě‘. Oni vevnitř zřejmě pospávali a asi jsme je vyrušili, nedívali se nijak nadšeně. Ten jeden si rozepnul opasek, trochu si stáhnul kalhoty, ukázal si na to chlupaté dole a povídá: ‚Smatri, eto chuj‘ a smál se s tím druhým na celé kolo. My prchali, jako by nám kdovíco hrozilo.“

„Aspoň ses naučil nové ruské slovo,“ uchechtl se Pavel, „třeba se ti bude hodit.“

„K čemu, prosím tě?“

„No hádej, jaký jazyk se asi teď budeme učit místo němčiny?“ zeptal se Pavel. „Táta říkal, že to bude především ruština a on se vyzná...“ Měl pravdu.

„BUDE-LI KAŽDÝ Z NÁS Z KŘEMENE...“

Prvého září se snad tentokrát do školy těší všichni žáci. Po takové době! A nebude to škola okupační, ale konečně naše, československá. S obrazem prezidenta Beneše na stěně. Je také konec nenáviděné němčiny, jako by ta za něco špatného mohla.

Petr s kamarády je v páté třídě pana učitele Rita, který je zároveň vedoucím oddílu vodních skautů. To klukům imponuje, nejsou to jen tak nějací skauti, ale vodní.

Nový učitel je svérázným pedagogem. K chlapcům se opravdu chová jako k oddílu skautů. Rozdělí je na družiny, každá musí mít název, pokřik a vlaječku, celá třída pak svou hymnu. Před vyučováním se čtyři praporky na malých stožárech vedle tabule vztyčují za zpěvu třídní hymny na slova Nerudovy básně končící známým „Bude-li každý z nás z křemene, je celý národ z kvádru“.

Pan učitel chce z žáků vychovat vlastence a „chlapy“. Vede je ke sportu a k různým užitečným společným akcím ve prospěch osvobozené republiky. Netrestá přestupky poškoláctvím ani vzkazy rodičům, ale na místě je odbývá drobnými tělesnými tresty. Pak se pokaždé zeptá: „Zasloužil sis to?“ a po provinilcově spontánně kladné odpovědi ještě dodá. „Jsme dál kamarádi, že?“ Každý kývne.

Kluci tento přístup ochotně přijímají a rodiče známých výtržníků se nestačí divit, že na jejich potomky nejsou ze školy žádné stížnosti. Najdou se ale pochopitelně výjimky. Jsou vlastně jen dvě, ale výsledkem je stížnost jejich rodičů a okamžité rozhodnutí ředitele odvolat učitele Rita ze třídy:

„Škola přece není koncentrák, taková hanba!“

A tu se stane něco prý dosud nevídaného v celé historii školy. Žáci se za svého „mučitele“ postaví.

„To nám přece nemohou udělat! Takového prima učitele jsem ještě neměl! Něco musíme udělat, ale co?“

Pavel dosud nikdy od pana učitele přes prsty ani přes zadek nedostal a o to víc je s ostatními zajedno: „Napíšeme řediteli dopis a všichni ho podepíšeme,“ navrhnou. „Dáme ho podepsat i rodičům,“ napadne Petra.

Když o těchto nápadech hovoří potom doma a neskrblí chválou na svého učitele, řekne otec Pepík:

„Vždycky platilo, že škoda rány, která padne vedle... Týrat by se děti neměly, ale pohlavěk nikoho nezabije. Žádná zvířata se s mláďaty nemazlí, když to je třeba...“

Kluci svůj protest sepíší neuměle po svém a matka jednoho z nich, taky učitelka, výtvar upraví a ten rychle koluje po rodičích. Několik rodičů s peticí navštíví ředitele, dlouho debatují, ale zvědavci na chodbě z toho nic nezaslechnou. Konečně se otevřou dveře a delegát pan Hoš rozmáchlým gestem ukáže palcem vzhůru. Hurá, vykřiknou čekající a všem se uleví. Pan učitel je navrácen své třídě a druhý den oznámí, že odteďka ho žáci nesmějí vůbec zlobit, protože svou škálu trestů musí omezit jen na ty takřka bezbolestné. Rodičům – stěžovatelům je nabídnuto přemístění jejich ratolestí do paralelní třídy, ti však kupodivu odmítnou...

Petrovi a mnoha dalším žákům vyhovuje také Ritův přístup k výuce klíčových předmětů. Počty a češtinu vyučuje netypicky.

Vysvětlí velmi krátce podstatné v probíraném učivu a pak zavelí: „Řešte v učebnici cvičení po cvičení, žádné nevynechte, uvidíme, kdo toho dokáže splnit víc. Neopisujte ale od sebe a pište čitelně. Po každé kapitolce v učebnici přijďte své dílo ukázat!“

Pak si sedne za katedru a čeká. Za chvíli u něj stojí zástup těch nejčilejších. Zběžně zkontroluje napsané, tu něco vytkne nebo poručí přepsat.

Petr je těmito hodinami nadšen. Závodí sám se sebou i s ostatními. Když si občas neví rady, poslechne pokyn učitele zapsaný velkými písmeny na tabuli: Najdi radu ve výkladové části učebnice!!! Jen v největší nouzi se přijď zeptat učitele!!! Aniž to tuší, učí se učit z knih, učí se samostatnosti a plnému využití vymezeného studijního času.

Tenkrát ho poprvé napadne, že by nebylo špatné stát se také učitelem, takovým, jako je jeho třídní, že by to bylo ještě zajímavější než činnost lesníka nebo důstojníka, o kterých dosud snil. Proč se nenašel nikdo, kdo by mu ten nešťastný nápad vymluvil?

Po několika dnech se ale ukáže, že část žáků je v učivu daleko vpředu a jiní zaostávají. Pan učitel tedy předem rozdělí cvičení podle obtížnosti do tří skupin a u nejpomalejších chlapců vyžaduje jen minimum úloh. Málokdo při známé klukovské rivalitě chce náležet do „zaostávající skupiny“, byť někomu nic jiného nezbude. V hodinách češtiny a počtů to teď vypadá jak v činorodém včelím úle, kovová péra skřípou, listy učebnic a sešitů šustí a u katedry je živo. Až tento školní rok se pro Petra stala škola hrou a poprvé přinese domů samé jedničky.

* * *

V poválečném přetrvávajícím přídělovém systému přináší zpesnění UNRRA, organizace, jež z příspěvků zemí neokupovaných

za války Německem, Itálií a Japonskem nakupuje potraviny, léky a další nedostatkové výrobky pro válkou postižené nebo okupované státy. Výhodně tak prodávají, ale i dávají třeba Američané vyhladovělým Čechům své vojenské potravinové přebytky, ale také nákladní vozy.

Lačně Petr a ostatní kluci olizují zkamenělé špalky kdysi čerstvé čokolády a hroznový cukr z balíčků pro americké vojáky. Jak opojně chutná konzervovaná šunka s vejci i jídla z objemných plechovek s nezvyklými kombinacemi, jako je třeba sladké vepřové maso s brambory a jablky. A co teprve olejovky? Poprvé v životě. Když otec Pepík otevře snad tříkilovou maxikonzervu s pastou z burávků ponořenou do jezírka vylouhovaného oleje, Petr té pochoutky do sebe cpe lžičku za lžičkou. Neví, že obžerství je smrtelný hřích. Brzy ale zjistí, že se nevyplácí neznat míru. Žaludek nevydrží a vše vyklopí zpátky. Celý rok pak stačí jen přičichnout k buráčkům a hned se Petrovi zvedne žaludek. Zase nové poučení pro život.

Když se se svým zážitkem svěřuje kamarádům, každý přidá i své zkušenosti s balíčky od UNRRY a mezi sebou dál handlují podle chuti, čokoládu za dva cukry a tak podobně...

„Ve filmu jsem viděl, jak Rusové v zákopech byli rádi, že jim přivezli šišku chleba a polévku, zatímco Američani dostávali denně podobné balíčky se vším možným. To se jim to bojovalo,“ sděluje Petr ostatním.

„A nejen to,“ dodává Pavel, „oni si vedli na Západní frontě opatrněji, aby zbytečně neztráceli životy. U Rusů se na tohle moc nehledělo.“

„Jde o to, jestli si mohli dovolit to, co Američané.“

Zase mají oba o čem přemýšlet. Uspěli by Rusové, kdyby šetřili své životy? Co má větší cenu: životy jedinců, či vítězství místo poroby? Nebo to vše prostě jen záleželo na možnostech a situaci té které země v právě ukončeném celosvětovém válečném střetu? Jak

to ale, že Sovětský svaz zprvu tolik ustupoval a ztrácel celé divize a později tomu bylo naopak? Nevypadá to i na chyby velení? A proč?

Život většiny z nás plyne poklidně v zajetých kolejích až do období neduhů stáří. Jsou i tací, kteří naopak hledají neustále změnu, dobrodružství. Kdo ale prožil válku, rok pětáctýřicátý a léta následující, ten se měnám, ať chtěl či nechtěl, nevyhnul. S válečnými dětmi to nebylo jiné.

Vedle české školy se vrátil i Sokol a nabízel se také Junák – Skaut se svými lákavými kroji, výlety, tábory, různými prestižními zkouškami a stejně jako v Sokole mravními normami a požadavky: jeden dobrý skutek denně – buďte pozorní, vždy se najde příležitost. Když ne na veřejnosti nebo ve škole, tak jistě doma. Nevytahuj se na slabšího, ale pomáhej mu. Drž slovo. Přemáhej bolest, hlad, žízeň, strach... Petr chodí do Sokola i Junáka, a tak absolvuje další masáže svědomí a sebekritičnosti, ale i kritičnosti vůči ostatním.

Vršovický Sokol organizuje ve Frymburku na Šumavě šestitýdenní (!) letní tábor pro kluky. Ať si od nich rodiče pořádně odpočinou.

Petr je nadšený z okolní přírody i z dřevěných baráků po americké armádě a z bohatého táborového programu. Jediné, co ho mrzí, jsou hojné návštěvy hlodavců, kteří se dostanou i do sebelépe zajištěných zavazadel. Plno kluků však překvapivě večer na lůžku poplává steskem po rodičích. I domu píšou, ať si pro ně přijedou. Zato Petr teď už ani svůj noční tank nepotřebuje. Vždyť je mír.

Po třech týdnech se objeví autobusy s rodiči. Podívat se, potěšit, rozdat pamlsky. To je pláče při loučení. I mezi Petrovými kamarády se roní slzy. Ten si proto najednou připadá nenormální, že vše bere sportovně. Propadl by se hanbou, kdyby se musel nechat konejšit maminkou. Ta je však z toho smutná, to nás ten kluk nemá rád? Jak snadno vznikají nedorozumění i mezi nejbližšími.

Frymburk je stále ještě plný Němců před odsunem. Mají bílé pásky na rukávech. Z privilegovaných se stali bezmocní. Když teď pochodují mladí Sokolové hlavní ulicí za zpěvu sokolských písní a vytrubování oddílu trubačů, vzpomene si Petr na podobné pochody Hitlerjugend v pražských ulicích, Tenkrát z nich šel strach. Působily cize a výhrůžně. Teď zpíváme my. Neublížíme vám, jen vás tu nechceme...

Otec Pepa rozhodl, že se naučí ještě hrát na klavír... „A ty, synu, začneš se mnou zároveň.“ Petr není proti, ale raději by zkusil tátův klarinet.

„Snadno si ho budu moci vzít všude s sebou a fouká se na něm jen jednotlivé tóny, žádné akordy, jak tomu říkáš.“

Otec však vzhlíží ke klavíru jako ke králi všech nástrojů.

„U klarinetu by sis namáhal plíce a ničil zuby,“ rozhodne a basta.

Osm let se Petr jakž takž učí ovládat oněch 84 černých a bílých kláves. Není nejhorším žákem, ale radost z nekonečného cvičení nikdy nepocítí. Proč se nevzbouřil a neprosadil si to, co ho lákalo?

* * *

Po páté třídě se dětští vrstevníci z ulice rozprchnou na různá gymnázia a měšťanské školy. Pro Petra je vinohradské chlapecké gymnázium nemilou změnou oproti atmosféře v páté třídě učitele Rita. Upjatost pánů profesorů, odměřenost, odstup, vykání i primánům, výuka zpravidla podle jednoduchého receptu: výklad – přednáška a diktát poznámek, následné zkoušení u tabule. Stále dokola. Pouze matematikář Weichert dokáže podnítit aktivitu třídy neustálým předkládáním problémů, jejichž řešením dospívají žáci sami ke vzorcům či matematickým větám. A je tu ještě katecheta páter Gabriel, mladý, asi pětadvacetiletý sportovec, instruktor

na lyžařském výcviku, spoluhráč fotbalku, majitel silné motorky a k tomu pohledný, veselý, kamarádský. Na dívčí škole by měl jistě problémy s celibátem. Katolický kněz nové generace...

V zimě 1947 se klukům z ulice podaří sehnat vstupenky na mistrovství světa v ledním hokeji na Štvanici, na jeden z vedlejších zápasů, ty důležité jsou dávno vyprodány. Na dřevěných tribunách celí prokřehlí jsou prvně v životě svědky tak úporného zápolení. Celé rodiny doma prožívají zápasy národního mužstva u rádia. Trio Zábrodský, Roziňák, Konopásek se stává kolektivním národním hrdinou.

Jak byl tehdejší hokej slušný a ohleduplný, ve srovnáním s dnešním, říká si dnes Petr při sledování televizních přenosů. Tedy až na ty bodyčky.

Titul mistrů světa byl pro naši republiku prvním velkým poválečným sportovním vítězstvím a do dětských srdcí vnesl nová optimistická očekávání a další porci národní hrdosti... Taky způsobil, že si většina kluků obstarala na příští zimu kanady místo dosud klasických bruslí a na stadionech povážlivě přibýlo snaživých malých hokejistů.

Poměry v republice se mění týden po týdnu. Znárodňování, které začalo v roce 1945, pokračuje.

„Proč by nemohlo všechno ve výrobě a obchodu patřit všem?“ uvažuje otec Pepík nahlas. „Stejně se boháči k většině svých majetků dobrali vykořisťováním a okrádáním druhých. Dost jsem toho pochytil v nočních podnikách, vím, jak to chodilo. Koupil lacino, draze prodal. To že byly vydělané peníze? Vydělat přece znamená získat děláním, prací, a nikoli podvodem.“

„Tady ale píšou o podnikatelském riziku,“ namítne Marie nad článkem ve *Svobodném slově*.

„Podle mne riskuje jen opravdový výrobce nebo drobný živnostník, zato ti velcí kapitalisti investují vlastně jen cizí peníze, které si vypůjčili nebo nakradli. Jak jsem je poznal, tak si při své zábavě peněz vůbec neváží. Lehce nabyl, lehce pozbyl,“ kontruje otec.

„Ale mělo by se odlišovat, jak kdo k majetku přišel, a ne to zabírat šmahem,“ nedá si pokoj matka.

Pepík se prohrábne řídnoucí kšticí.

„To máš asi pravdu, ale jak to chceš zjistit? Jak to udělat spravedlivě?“ řekne váhavě. „Koneckonců osobní majetek každému zůstává, jde jen o fabriky, doly, banky a tak. Já bych tam ty poctivé a schopné bývalé majitele klidně nechal dělat i ředitele za slušný plat a ukázalo by se, co v nich je...“

„To ale nevíš, co je závist a nenávist, takový návrh si nikdo netroufne tam nahoře ani vyslovit.“

Matka se zarazí.

„Co jsem to řekla? Já řekla tam nahoře, jako by bylo vše postaru!“

Otec na její slova už nereaguje.

„Porovnej ty noviny,“ listuje ve *Svobodném slově* a v *Rudém právu*. „Tady se jen útočí na vládu, na komunisty, obhajují všelijaké šmelináře, co zatajují zásoby, kdežto v *Právu*? Podívej jen na ty titulky: Republice více práce, to je naše agitace, tady zase o úspěšném vývozu, o nějaké stavbě mládeže v Litvínově a dobrovolných brigádách... Těm jde opravdu o republiku, o prospěch všech...“

Petr poslouchá a snaží se to pochopit. Napadne ho, o čem a jak se asi dohadují v jiných rodinách, třeba v těch bohatších. Mohou se všichni lidi někdy vůbec dohodnout? ptá se sám sebe, ale nezná odpověď.

Nekompromisně se začíná diskutovat i mezi studenty, především o nedávno skončené válce a o válečných filmech, československých, amerických, sovětských: Kdo za co bojoval, kdo měl větší zásluhu

o porážku Němců, proč nepřišli Američané na pomoc Praze v květnu 1945...

Ve filmech vystupují stateční muži zápolící s Němci, sverepými a bezohlednými uchvatiteli, kterým se ti první nakonec ubrání a vítězí. Západní filmy líčí americké a britské námořníky a letce, kteří vystupují tak trochu jako tvrdí westernoví hrdinové, jak Petr pochopí až mnohem později. Naproti tomu po promítání Pěti Sulivanů zaslží většina diváků nad osudem americké rodiny, která přijde o všechny syny na různých frontách války. V sovětských filmech zase stojí proti Němcům trpící a strádající prostý voják, a tehdy ještě nikoli neomylní vojevůdci a velemoudrý Stalin.

Nejvíce se do Petrovy paměti vryje ona skupina černomořských námořníků, kteří se s granáty na těle vrhají pod německé tanky na přístupové silnici k Sevastopolu. Později se dozví, že takový sebevražedný oddíl skutečně existoval a obětoval se v bitvě o Moskvu.

Ani učitelé netají své politické názory, veskrze protikomunistické: vtípky, narážky, posměšky... Na pochodovém cvičení míjí třída trafiků, odkud si čtenář právě odnáší *Rudé právo*, tehdy ve dvojnásobném formátu, než mají ostatní noviny.

„Velký formát, malý rozum,“ glosuje profesor hlasitě.

Někteří studenti se o politiku vůbec nezajímají. Mezi ostatními je většina prozápadních a jen tři mušketýři ve třídě preferují Sověty a komunisty, mezi nimi Petr. Jak mohli lidé zapomenout na Mnichov a tehdejší věrolomnost Západu, říká si rozčarovane...

Ministerstvo školství zavedlo bezplatné (!) lyžařské kurzy dětí od jedenácti let. Petr poznává zimní hory i krásu jízdy na lyžích. Otvírá se mu nový svět, o kterém neměl potuchy. Jak se mohou zasněžené svahy Tolstého ulice a Čechova náměstí vyrovnat stráním v Krkonoších, ostře svěžímu mrazivému vzduchu, rozhledům po horských hřebenech, smrčkům obaleným sněhem a námrazou!

Jak to jen bude možné, tak se Petr napříště co nejčastěji do hor vrací, v zimě i v létě, a nikdy se jich nenabaží. Teď však jde o zcela nový závratný zážitek znásobený ještě neuvěřitelně primitivním vybavením malých lyžařů: lyžařskými i nelyžařskými sněrovacími botami, dlouhými lyžemi bez hran nebo s hranami přišroubovanými a často odpadávajícími, koženým vázáním se zadním pérem, nebo už dokonce „kandahárem“, v němž noha jakž takž drží, ale také se snadno zlomí, bundami, kalhotami a čepicemi, co komu dům dal. Jak směšný pohled by to byl pro dnešní lyžaře.

Každý den ráno a za každého počasí si rojnice studentů odzdola sešlape a udusá svůj stometrový kopec a po sjezdu pak musí svah znovu a znovu vyšlápnout. Tvrdě vykoupený výcvik i každá jízda! Ještě dost vzdálená je doba vleků a lanovek. Paradoxně si Petr i ostatní daleko víc váží každé chvíle strávené na sněhu. Nebo o paradox vůbec nejde?

Lyžařských kurzů se vedle instruktorů nezdírá účastní i rodina vedoucího, byť ten se na lyže třeba vůbec nepostaví. Taková malá protekce. Bylo tomu tak i tenkrát v Krkonoších. V hotelu je zcela nefunkčně ubytován šedovlasý pán v důchodovém věku s chotí, jinak též ředitel gymnázia.

Kdo si ho teď po chutném obědě dovolí budit křikem při jeho odpolední siestě? Kterí dva nezvedenci se v ložnici ve stejném patře překřikují, která armáda je zasloužilejší, jestli americká nebo sovětská? Ředitelův podrážděný pohled bloudí po místnosti.

„Kdo to tu křičel? Co jste to volal?“

Proč se v ředitelově zápisníku objeví pouze příjmení příznivce Rudé armády? O pár dnů později si desítky kluků po večerce hraje na adamity a nahatí po sobě házejí polštáře. Prostě dvanáctiletí. Petra hra neláká, sedí v pyžamu na posteli a pozoruje ostatní.

Na chodbě zazní rozčilený ředitelův hlas. Adamité se vrhnou nazí pod pokrývky a předstírají spánek. Jen Petr jako bambula dál sedí na posteli a pobaveně se usmívá. Ničím se přece neprovinil. Pan ředitel je však jiného názoru.

„Jakto, že neležíte? Vaše jméno? To jste zase vy, panáčku! Toho budete litovat.“

Petr zase jednou jenom zírá. Přece nebude ředitele navádět, aby se podíval klukům pod pokrývky... Ještě netuší, jak tato jeho provinění – neprovinění ovlivní jednání klasifikační porady gymnázia. Spokojeně se vrací s ostatními vlakem do Prahy a zažívá při cestě svou první rádobu filozofickou diskusi s páterem Gabrielem. O identitě Ježíše, o biblických příbězích a zázracích, o víře v boha. Je fascinován tolerancí kněze ke svému rozumovému odklonu od víry. Jako by víra potřebovala racionální argumenty. Tenhle katecheta není žádný Koniáš ani inkvizitor. Vypadá to, že je dokonce mile překvapen, že může se sekundánem polemizovat jako s dospělým. Snad hodinu trvá jejich spor, dá-li se takto nazvat, a když pak vlak putuje tmou kolem osvětlených vysočanských hal ČKD, uzavírá páter Gabriel debatu:

„Odmyslíme-li si slova bible, tak asi nelze dokázat, že bůh existuje ani že neexistuje. Člověk buď boha cítí a potřebuje, nebo naopak. V tom se dnes my dva lišíme. Budoucnost naše postojte třeba změnit, kdo ví? Jsem rád, že přes rozdílnost názorů k sobě nepocitujeme nepřátelství a tak to má být, mám pravdu?“

Petrovi nezbývá než s vděčností za tento večer souhlasit.

Po únorových událostech debatní kroužky žáků umlkají. Profesori se zdržují komentáře. Napětí, nejistota, rozpaky, nebo i strach? Na klasifikační konferenci navrhne ředitel tomu nenapravitelnému uličníkovi Petru Vojjírovi třetí stupeň z chování a vyloučení z gymnázia. Z profesorů se ho zastane pouze matematikář:

„Nikdy se nechoval neukázněně a drze, nemohu pochopit, že se stalo to, co popisujete, pane řediteli.“

Katecheta Gabriel, jak se později oklikou Petr dozví, za něho však jediný opravdu bojuje a dosáhne zmírnění ortelu. Po pár měsících se vyloučení ze školy stejně stává bezpředmětným. Nová vláda prosadí jednotnou školu do patnácti let a studenti se vracejí do škol nejbližší svému bydlišti. Všichni svorně nadávají na toto rozhodnutí: profesori, studenti i jejich rodiče. Petr dokonce pociťuje cosi jako zradu na sobě. Jsem pro komunisty a oni mně vezmou gymnázium...

Celé léto prožívá vnitřní vzpouru proti svému dosavadnímu naivně levicovému postoji. Pak se ale snaží pochopit smysl jednotné školy. A také mu dochází, jak jedinec snadno ztrácí své přesvědčení, když ho nějaké rozhodnutí osobně poškodí. Alespoň většinou... A zastydí se.

Nejen školou a politikou živi jsou tehdejší studentíci. Prožívají přece přímo i nepřímo všesokolský slet a londýnskou olympiádu, první po válce. Po dlouhém nácviku a přísném výběru stojí Petr na ploše strahovského stadionu vedle Pepíka a pociťuje euforii z té nádherné jednoty pohybů tisíců cvičenců, ohlasu tribun, vlajek na stožárech. Dvě stě tisíc diváků! Kde jinde na světě se mohou něčím takovým pochlubit? Teď na to ale nemysli a soustřeď se, ať nic nezkažíš, říká si. Cvičení žáků končí. Proč takto jednotně v naší zemi nepostupujeme ve všem, napadne Petra, když odcházejí rozesmátí branou borců za potlesku diváků.

Následuje průvod Prahou, první velká manifestace, které se Petr účastní. Proč ale zaznívají z chodníků i výkřiky provolávající slávu prezidentu Benešovi, když už prezidentem není? Kam zmizel pocit jednoty tam z plochy stadionu? Osudem Petra se stane ptát se, nalézat odpovědi a po čase je ztrácet. Má cenu se pak vůbec ptát? Jak se však otázkám bránit, když jsou kolem nás, kam se jen podíváš.

Do Londýna se z republiky podíval málokdo. Ale noviny a rádio jsou olympiády plné. Také filmový týdeník v kinech ukazuje úspěchy Čechoslováků v celé řadě sportů. Novými hrdiny se stávají boxeři, zápasníci, vodáci, gymnasté a lehcí atleti. Strhující je výkon Emila Zátopka v běhu na 10 000 metrů i ten prohraný po napínavém průběhu na pět kilometrů. Olympionici přivezli řadu medailí a dalších dobrých umístění. A to vše, celý ten svátek sportovců amatérů bez hrozby terorismu a bez pozdějšího stále většího a bombastičtějšího komerčního cirkusu...

VÁŽÍ SI LENINA, ALE I MASARYKA

Je říjen 1948. Jenda Šimon je vysoký, světlovlasý, usměvavý a brýle mu dodávají na vážnosti. Kolik mu může být? Dvacet? V rozhalence předstupuje před třídu třináctiletých kluků a holek, a zatímco ho učitel podmračeně pozoruje za katedrou, vždyť mu naboural hodinu, živě láká žactvo do nové organizace – pionýrských oddílů Junáka. Vysvětluje, čím se pionýři budou lišit od ostatních skautů. Nebudou hledět jen na svou zábavu, poučení a sebezdokonalování, ale víc budou pomáhat republice, a to všude, kde bude třeba. Dozvědí se hodně o Sovětském svazu, komunismu, dělnickém hnutí, budou oddáni nové lidově demokratické republice. Organizaci budou mít přímo ve škole.

„Já vás zatím povedu a pak to nechám na vás samotných. Dnes tady založíte 21. skupinu Pionýrské organizace Junáka. Kdo se k nám chce přidat, ať zvedne ruku, zapíšu si vás. Kdo si to chce rozmyslet, přijdu zítra ještě jednou.“

Několik rukou se vymrští okamžitě, pak váhavě další, i ta Petrova a Pepíkova, přece nenechá kamaráda někam vstoupit samotného. Děvčat se hlásí většina. Ano, děvčat, v jednotné škole chodí všichni pohromadě a Petr neví, jak s nimi hovořit, připadají mu záhadné a cizí...

„A teď se ptejte na všechno, co chcete o Pionýru vědět,“ pokračuje Jenda.

Na prvé schůzce jim nabízí program činnosti, diskutují o něm, učí se vést schůzku, hlásit se o slovo a nepřekřikovat se, hlasovat, jako to dělají dospělí. Naučí se také první z mnoha ideových písní, prý prozatímní hymnu pionýrů: *Píseň práce. Její slova připadají Petrovi pravdivá, výstižná i vzletná – není divu, jsou desítky let stará: Ó zazní písní vznešená o práci, která vrozena přírodou lidstvu jest, vše, čeho člověk užívá, z šlechetné práce vyplývá, buď práci čest. Ta práce, matka pokroku, a s ní armáda otroků jde hájit svoji čest...*

Povídají si o lidské práci, o její nenahraditelnosti i o radosti z toho, když se daří. Ale také o tom, co znamená, že je pracující člověk vykořisťován těmi, co sami nepracují, ale přitom vlastní továrny, statky a banky. Jenda ale není dogmatik. Připouští, že takový Edison nebo český Křižík, a dokonce i Baťa také vykořisťovali své dělníky, ale zároveň zisk investovali do další výroby ve prospěch celého podniku a vlastně celé společnosti, a sami žili docela skromně. Nešlo tedy o vykořisťování v pravém slova smyslu. Podnikatel Hlávka zase ze zisku bohatě dotoval umění, vědu, obec a studenty.

Petr i ostatní si uvědomí, jak se lidé i jevy ve společnosti nemají chápat jednostranně. Jenda nezapře, že je z intelektuálské rodiny a váží si nejen Lenina, ale i Masaryka.

Schůzka končí jakýmsi plánem nejbližší činnosti.

„Až se více poznáte, zvolíte si výbor svého třídního oddílu a později i radu skupiny, tj. všech pionýrů na celé škole... Hádejte nakonec,

o čem si myslím, že je pro vás dnes tou hlavní prací, když jsme si o ní tak pěkně popovídali!“

Petr už dnes neví, kdo první správně odpověděl, že Jenda má na mysli učení a pomoc těm méně nadaným. Nezůstalo jen u slov. Již na příští schůzce si ti, co přišli z gymnázií, rozebrali všechny hůře prospívající, aby jim někdy i bez jejich vstřícnosti pomáhali pochopit učivo, zkoušeli je ze slovíček, dohlíželi na domácí úkoly... Říkalo se tomu „mít nad někým patronát“.

Petr si vybral Láďu z party svých kamarádů a při každém jeho zkoušení mu držel palce a s napětím sledoval, jak Láďa dopadne. Někdy byl zklamán, jindy potěšen, jako by uspěl sám. Nebyli však všichni nadšeni, že se jim někdo vnucuje pomáhat, a tak nakonec patroni nikoho nenutili. Kdo chce kam, pomozme mu tam.

„Co myslíte, že bývá nejobtížnější ve vztahu mezi blízkými lidmi, kteří spolu pracují nebo se mají rádi?“ zeptal se pionýrů na jedné schůzce Jenda.

„To jsme ještě nezažili,“ zažertuje kdosi.

„Rádi se mohou mít i rodiče nebo rodiče a děti,“ na to Jenda, „a to snad znáte.“

Olina krabatí čelo a snaží se: „Myslím, že pochopit, co má druhý rád, co ho potěší...“

„Ty myslíš jenom na jídlo...“ ozve se Mirek.

„Ale vážně, já myslím, že nezklamat ostatní nebo toho druhého,“ zkouší to Tedy.

V učebně, kde se scházejí, zaznívají další a další úvahy, tahle parta není obyčejná a vůbec ji nenudí bavit se vážně o takových „nepraktických“ a choulostivých věcech. Jen Břeťa s Adamem zatvrzele mlčí, zřejmě je debata obtěžuje a připadá jim nepatřičná. Petr je už dost zná a ví, že mezi čtyřma očima by o tématu rádi diskutovali, ale takhle v kolektivu jim to připadá nevhodné. Proč?